

บทความวิจัย

การเมืองของชนชั้นนำในเวียดนามกับสิ่งท้าทายใหม่ในโลกปั่นป่วน¹

สุกัลลักษณ์ กาญจนขุนดี² มุกดา ประทีปวัฒนะวงศ์^{3,*}

^a นักวิจัยรับเชิญ วิทยาลัยนานาชาติ ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

^b นักวิจัยประจำศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านแม่โขงศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*ผู้แต่งหลัก: mukda.p@chula.ac.th

วันที่รับ: 11 มกราคม 2566

วันที่แก้ไข: 12 เมษายน 2566

วันที่ตอบรับ: 24 พฤษภาคม 2566

บรรณาธิการ: บัณฑิต จันทร์โรจน์กิจ
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

สิทธิ์: สัญญาอนุญาตแบบครีเอทีฟ
คอมมอนส์ - แจกจ่ายได้ ต้องอ้างอิง
ไม่แก้ไขดัดแปลง ไม่ใช่เพื่อการค้า

ลิขสิทธิ์: บทความนี้เป็นลิขสิทธิ์ของ
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

การอ้างอิง: สุกัลลักษณ์ กาญจนขุนดี,
มุกดา ประทีปวัฒนะวงศ์. 2566.
“การเมืองของชนชั้นนำในเวียดนาม
กับสิ่งท้าทายใหม่ในโลกปั่นป่วน”.
วารสารสังคมศาสตร์ 53 (1), 184-
210. [https://so08.tci-
thaijo.org/index.php/ssjpolsci/ar-
ticle/view/1488](https://so08.tci-thaijo.org/index.php/ssjpolsci/article/view/1488).

ข้อความที่ปรากฏทั้งหมดในบทความ
เป็นความคิดเห็นของผู้เขียน มิใช่
ความเห็นของหน่วยงานวารสารผู้
จัดพิมพ์

บทคัดย่อ

การเมืองของชนชั้นนำเวียดนามคือการเมืองในพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามที่อาศัยความชอบธรรม 2 ชนิดที่ค้ำจุนให้อยู่ในอำนาจนับแต่ได้เอกราชในปี 1945 คือ ประการแรก ความชอบธรรมทางอุดมการณ์ที่อ้างอิงจากการต่อสู้เพื่อปลดปล่อยประเทศจากการเป็นอาณานิคมฝรั่งเศสและเปลี่ยนแปลงแผนทางการเมืองให้เป็นแบบอำนาจนิยมรวมศูนย์อยู่ที่พรรคคอมมิวนิสต์เท่านั้น และมีแบบแผนทางเศรษฐกิจเป็นแบบสังคมนิยม ประการที่สอง ความชอบธรรมทางด้านผลงานจากความสำเร็จทางเศรษฐกิจหลังการปฏิรูปโดยเหมาในปี 1986 ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจจากแบบวางแผนเป็นเศรษฐกิจสังคมนิยมแบบตลาด เปิดโอกาสให้ประชาชนเวียดนามได้สะสมความมั่งคั่งขึ้นมาได้อย่างมาก บทความนี้ใช้แนวคิดของ Samuel Huntington ที่ว่าความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจจะนำไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยเพราะกลุ่มคนที่มั่งคั่งมักจะเป็นกลุ่มกดดันทางการเมืองเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้รัฐตอบสนองความต้องการและทำให้การสะสมความมั่งคั่งทำให้อาชีพร่ำรวยมากขึ้น แต่ได้โต้แย้งว่า แม้ความสำเร็จทางเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดชนชั้นใหม่ในเวียดนาม แต่กลุ่มพลังทางสังคมกลุ่มนี้ไม่ได้แสดงความเป็นปรีชาหรือท้าทายต่ออำนาจนำทางการเมืองของพรรคคอมมิวนิสต์แต่อย่างใด เพราะเหตุที่พวกเขาล้วนอาศัยโครงสร้างอำนาจ นโยบาย และเส้นสายในกลไกรัฐและพรรคคอมมิวนิสต์ในการสร้างฐานะขึ้นมา กล่าวในอีกแง่หนึ่งการรวมศูนย์อำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินธุรกิจและการสะสมความมั่งคั่งของชนชั้นใหม่นี้แต่อย่างใด ในอีกทางหนึ่งความสำเร็จทางธุรกิจของชนชั้นใหม่นี้มีส่วนอย่างมากในการเกื้อหนุนความชอบธรรมในเชิงผลงานแก่พรรคคอมมิวนิสต์ทำให้มีแรงสนับสนุนให้อยู่ในอำนาจได้ต่อไป สิ่งท้าทาย

¹ บทความนี้ปรับปรุงจากงานวิจัยในโครงการ “ชนชั้นนำและแรงงาน : องค์ประกอบ โครงสร้างและพลวัตในยุคเปลี่ยนผ่าน” โดยได้รับทุนสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ผู้เขียนใช้หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาเวียดนามในภาษาไทยตามสำเนียงฮานอยและฉบับราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งในหลายกรณีอาจจะทำให้ออกเสียงแตกต่างจากที่คนทั่วไปคุ้นเคยหรือต่างจากเจ้าของภาษาเองซึ่งก็พูดในหลายสำเนียงแตกต่างกันอยู่แล้ว

อำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามยุคปัจจุบัน คือกลุ่มคนที่ถูกละเลยหรือพลาดโอกาสในการใช้โครงสร้างทางอำนาจของพรรคและรัฐเพื่อสนองความต้องการของตนเองหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ นอกจากจะไม่ได้รับผลประโยชน์ใด ๆ จากการพัฒนาหากแต่ยังอาจจะได้รับผลกระทบให้เกิดความเสียหายอีกด้วย กลุ่มคนเหล่านี้ได้อาศัยสื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการแสดงออกและเรียกร้องสิทธิของตนเอง ซึ่งทำให้พรรคคอมมิวนิสต์ต้องหาทางตอบโต้ จำกัด และกำจัดในที่สุด บทความนี้พัฒนาจาก “โครงการชนชั้นนำและแรงงานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: องค์ประกอบ โครงสร้างและพลวัตในยุคเปลี่ยนผ่าน” ซึ่งศึกษาและสำรวจการเมืองชนชั้นนำของเวียดนามจากเอกสารของภาครัฐ รายงานขององค์กรเอกชน หนังสือ วารสารและรายงานของสื่อมวลชนเป็นหลัก

คำสำคัญ: พรรคคอมมิวนิสต์, ประชาธิปไตยรวมศูนย์, การนำรวมหมู่, ชนชั้นนำใหม่, อินเทอร์เน็ต, สิ่งท้าทาย

RESEARCH ARTICLE

Vietnam's Elite Politics and New Challenges in a Disruptive World²

Supalak Ganjanakhundee^a Mukda Pratheepwatanawong^{b,*}

^a Visiting Research Fellow, Pridi Banomyong International College,
Thammasat University

^b Researcher at the Center of Excellence in Mekong Studies, Institute of
Asian Studies, Chulalongkorn University

*Corresponding author: mukda.p@chula.ac.th

Received: Jan 11, 2023

Revised: Apr 12, 2023, 2022

Accepted: May 24, 2023

Editor: Pandit Chanrochanakit
Faculty of Political Science,
Chulalongkorn University

License: [Creative Commons](#)
License: [Attribution–](#)
[NonCommercial-NoDerivatives](#);
(CC-BY-NC-ND 4.0)

Copyright: ©2023 Faculty of
Political Science, Chulalongkorn
University

Citation: Ganjanakhundee,
Supalak; Pratheepwatanawong,
Mukda. 2023. "Vietnam's Elite
Politics and New Challenges in
a Disruptive World ". Journal of
Social Sciences 53 (1). x-x.
[https://so08.tci-
thaijo.org/index.php/ssjpolsci/ar
ticle/view/1488](https://so08.tci-thaijo.org/index.php/ssjpolsci/article/view/1488).

*All statements in this article
are the opinions of the
authors. It is not the opinion of
the publisher of the journal.*

Abstract

The politics of the Vietnamese elite is the politics in Communist Party of Vietnam that has been relying on two kinds of legitimacy that have sustained the elites' power since the country's independence in year 1945. First, the ideological legitimacy is based on the struggle of liberating the country from French colonialism and to transform political platform into authoritarianism under Communist Party. Second, the legitimacy as a result of the economic success after the year 1986 Doi Moi economic reform, which transformed Vietnam from a planned economy to a socialist-oriented market economy, which has been allowing Vietnamese people to have the opportunity to accumulate wealth. This article draws on Samuel Huntington's idea that success in economic development leads to democracy because the wealthy tend to be politically pressured groups to demand change in order for the State to meet its needs and thus accumulate wealth smoother. This article, however, argues that even though the economic success will create a new class in Vietnam, this social force has shown no challenge to the Communist Party's political leadership because they all depend on the power structures, policies and connections in the state apparatus and the Communist Party to

² This article is an update from research on the project. "Elite and Labor: Composition, Structure and Dynamics in a Transition Era" funded by The Thailand Research Fund. The authors use the criteria for transliteration of Vietnamese in Thai according to the Hanoi accent and the Royal Institute version. which in many cases may make the pronunciation different from what people are familiar with or different from the native speaker who speaks in many different accents.

uplift their status. In other words, the centralization of the Communist Party's power was not an obstacle for them to do business and accumulate wealth. On the other hand, their business success had greatly contributed to the Communist Party's performance legitimacy, enabling the Communist Party to remain in power. The challenges to the power of the Communist Party of Vietnam today is a group of people who have been abandoned or missed the opportunity to use the party and state power structures to satisfy their own needs. In addition, they did not receive any benefit from the development but in many cases, they were affected by many government projects. These groups have relied on social media to express grievance and claim their rights. This led the Communist Party finding ways to counter, limit and eventually eliminate. This article is based on research on the elite and labor force in Southeast Asia, which studies and explores mainly on Vietnam's elite politics from government documents, reports of private organizations, books, periodicals and media reports.

Keywords: *Communist Party, Centralized democracy, Collective leadership, New class, Internet, Challenges*

บทนำ

สมาชิกกลุ่มบ่าว แซ็ก (Bao Sach) 5 คนถูกศาลเวียดนามพิพากษาลงโทษตั้งแต่ 2 – 4 ปีครึ่งเมื่อเดือนตุลาคม 2021 ในความผิดฐานใช้สิทธิ เสรีภาพ และประชาธิปไตยในทางที่ผิดอันเป็นการต่อต้านรัฐ ตามกฎหมายอาญา มาตรา 331 เจือง เจิว หวี แซง (Truong Chau Huu Danh) อายุ 39 ปีกับพวก ได้แก่ ด่วน เคียน ชาง (Doan Kien Giang) เล ถัง (Le The Thang) เหงียน เฟือก จุง บ่าว (Nguyen Phuoc Trung Bao) และ เหงียน แทนห์ หลญา (Nguyen Thanh Nha) ถูกจับดำเนินคดี เนื่องจากร่วมกันก่อตั้งเพจบ่าว แซ็ก (แปลว่าหนังสือพิมพ์ชาวสะอาด) บนเฟซบุ๊กและยูทูบ เมื่อเดือนสิงหาคม ปี 2019 และได้โพสต์รายงานและคลิปทั้งสิ้น 47 ชิ้นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นที่สาธารณชนกำลังให้ความสนใจด้วยข้อมูลที่ยังไม่ได้รับการตรวจสอบ ให้ข้อมูลด้านเดียว อันก่อให้เกิดประชาชนเข้าใจผิด และยั่วยุให้คนแสดงความเห็นทางลบและต่อต้านกฎหมาย การขึ้นนำ และแนวทางของรัฐและพรรคคอมมิวนิสต์ การกระทำเช่นนั้นถือเป็นการกระหน่ำต่อการทำงานและความน่าเชื่อถือของรัฐและอำนาจการปกครองท้องถิ่น (Vietnam Plus 2021). คดีความข้างต้นบอกให้รู้ว่าชนชั้นนำของเวียดนามกำลังถูกท้าทายจากคนกลุ่มใหม่ที่ต้องการมีสิทธิมีเสียงในการแสดงออกมากขึ้น พวกเขาได้อาศัยสื่อสังคมออนไลน์ (Social media) ในรูปแบบต่าง ๆ ในการแสดงออก แม้ทางการเวียดนามจะอ้างว่าให้การรับประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน แต่การแสดงออกของการใช้สิทธิเสรีภาพเช่นนั้น

ของประชาชนมักได้รับการจับตามองอย่างใกล้ชิดที่จะเป็นการใช้สิทธิเพื่อยั่วให้เกิดการกระด้างกระเดื่องต่อการปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์ สื่อสังคมออนไลน์กลายเป็นพื้นที่สาธารณะแห่งใหม่ให้คนที่มีความเห็นแตกต่างจากรัฐบาลและพรรคคอมมิวนิสต์ได้แสดงความเห็นต่อต้านระบอบการปกครองรุนแรงมากขึ้นทุกที

บทความนี้พยายามตอบคำถามว่าระบอบการเมืองของชนชั้นสูงในเวียดนามซึ่งในนี้หมายถึงพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามซึ่งครองอำนาจมาตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 20 กำลังเผชิญหน้ากับความท้าทายใหม่อย่างไรในยุคปัจจุบัน โดยอาศัยแนวคิดของ Samuel P. Huntington ที่เคยเสนอว่าถ้าการเศรษฐกิจพัฒนาประสบความสำเร็จ ประเทศหนึ่งๆ มีแนวโน้มจะพัฒนาไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย (Huntington 1991) หมายความว่า ถ้าประเทศใดประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจ ประชาชนมีความมั่งคั่งขึ้นมา บรรดาคนที่ร่ำรวยเหล่านั้นจะเรียกร้องสิทธิต่างๆ และมักจะเป็นกลุ่มกดดันทางการเมืองให้รัฐบาลออกนโยบายหรือกฎระเบียบที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจหรือธุรกิจเพื่อให้พวกเขาได้สะสมความมั่งคั่งต่อไปอย่างราบรื่น แต่ Huntington ก็เตือนเอาไว้ตั้งแต่ตอนนั้นคือเมื่อ 20 กว่าปีมาแล้วว่า อาจจะมีรูปแบบของรัฐบาลอำนาจนิยมบางชนิดเกิดขึ้นมาได้ท่ามกลางความมั่งคั่งและสังคมที่มีข่าวสารข้อมูลและเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า ทว่าคนที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือไม่ได้ประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นแหละจะทำลายและสร้างเงื่อนไขให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นได้

บทความนี้พัฒนาจากโครงการวิจัยในหัวข้อ “โครงการชนชั้นนำและแรงงานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: องค์ประกอบ โครงสร้างและพลวัตในยุคเปลี่ยนผ่าน” (อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์และคณะ กรกฎาคม 2019) โดยวิธีการวิจัยทั้งหมดเป็นการศึกษาจากเอกสารทั้งที่เป็นเอกสารของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม หนังสือ วารสาร รายงานขององค์กรเอกชน และรายงานข่าวของสื่อมวลชน มีการสัมภาษณ์ตัวบุคคลในฐานะผู้ให้ข้อมูลพื้นฐานเท่านั้น การอ้างอิงทั้งหมดจึงมาจากเอกสารที่เผยแพร่ในสาธารณะ

เพื่อที่จะทำความเข้าใจการเมืองของพรรคคอมมิวนิสต์และบรรดาผู้มีอำนาจในพรรคจะต้องตระหนักเป็นพื้นฐานก่อนว่าสิ่งที่คำจูนอำนาจพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามมี 2 เสาหลักคือ อย่างแรกคือ พื้นฐานทางอุดมการณ์มาร์กซิสต์-เลนินนิสต์ (Marxist-Leninist) ซึ่งพรรคคอมมิวนิสต์ใช้อ้างเป็นความชอบธรรมในการอยู่ในอำนาจนับแต่การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองมาเป็นระบอบสังคมนิยม แต่อุดมการณ์ Marxist-Leninist ถูกท้าทายอย่างมากหลังการล่มสลายของระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ทั่วโลกตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 20

เสาที่สองคือความสำเร็จทางเศรษฐกิจ (Performance legitimacy) ซึ่งช่วยสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับรัฐบาลและพรรคคอมมิวนิสต์ กล่าวคือ ประชาชนทั่วไปไม่สู้สนใจนักว่า ระบอบการปกครองจะเป็นเช่นไร เสรีภาพทางการเมืองหรือการแสดงออกจะมีมากน้อยเพียงใด หากว่าพวกเขาสามารถประกอบอาชีพสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจได้ ประชาชนก็ยินดีสนับสนุนให้ผู้ปกครองอยู่ในอำนาจต่อไป

บทความนี้แบ่งเป็น 3 ส่วนคือ ส่วนแรกชี้ให้เห็นลักษณะโดยรวมของรัฐและชนชั้นนำที่อยู่ในอำนาจคือในพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม ระบบเศรษฐกิจแบบตลาดในแนวสังคมนิยม (Socialist-oriented Market Economy) ซึ่งเกิดจากการปฏิรูปโดยเหมา การนำรวมหมู่ (collective leadership) และประชาธิปไตยรวมศูนย์ของเวียดนาม ซึ่งมีข้อบกพร่องในการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนที่มีความหลากหลายมากขึ้นในปัจจุบัน

ในส่วนที่สองได้พิจารณาถึงการก่อเกิดของชนชั้นนำใหม่ อันเป็นผลพวงของการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางโดยเหมา การศึกษาพบว่าได้เกิดกลุ่มชนที่ได้ประโยชน์จากการปฏิรูปเศรษฐกิจของพรรคคอมมิวนิสต์สร้างเนื้อสร้างตัวขึ้นมาในยุคหลัง แม้ว่าโดยทั่วไปพวกเขาจะพยายามแสดงให้เห็นว่า สามารถสะสมความมั่งคั่งขึ้นมาได้ด้วยตนเอง แต่หากพิจารณาโดยลึกแล้วจะพบว่าพวกเขาก็อาศัยเส้นสาย ระบบอุปถัมภ์จากเครือข่ายของพรรคคอมมิวนิสต์ทั้งสิ้น ซึ่งนั่นจะช่วยอธิบายว่า ชนชั้นนำที่ควบคุมอำนาจในพรรคคอมมิวนิสต์และกลุ่มชนใหม่สามารถร่วมมือกันเพื่อรักษาอำนาจและผลประโยชน์ของพวกเขาต่อไปได้แทนที่จะขัดแย้งกันหรือทำลายล้างกันเพื่อให้ครองความเป็นใหญ่อยู่ได้ฝ่ายเดียว

ส่วนที่สามซึ่งเป็นสิ่งท้าทายชนชั้นนำในปัจจุบัน คือการพิจารณาถึงสิ่งที่ Huntington ได้ตั้งข้อสังเกตเอาไว้คือ กลุ่มคนที่ไม่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจของพรรคคอมมิวนิสต์ในระยะที่ผ่านมาจนกว่าจะกล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มที่ถูกทิ้งเอาไว้ข้างหลัง น่าจะเป็นกลุ่มที่อาจก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในรูปแบบของสื่อทางสังคมเป็นเครื่องมือในการสร้างความท้าทายต่ออำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์

I พรรคคอมมิวนิสต์ รัฐ และชนชั้นนำ

เพื่อตอบคำถามว่าใครคือชนชั้นนำในเวียดนาม Jonathan London ได้เสนอเอาไว้ว่า ในเวียดนามนั้นการเมืองจะรวมศูนย์อยู่ที่พรรคคอมมิวนิสต์เท่านั้น แม้จะมีการปฏิรูปโดยเหมา (Doi Moi) เพื่อเปิดกว้างทางเศรษฐกิจมากขึ้นในปี 1986 แล้ว แต่ระบบของเวียดนามพัฒนาไปสู่สิ่งที่เรียกว่า การตลาดแบบเลนินนิสต์ (Market-Leninism) มากกว่าจะเป็นระบบเสรี หมายความว่า พรรคคอมมิวนิสต์ควบคุมและบริหารผ่านกลไกการตลาด โดยที่รักษาหลักการกลไกและองค์กรทางการเมืองตามแนวคิดและยุทธศาสตร์แบบเลนิน (London 2009) เอาไว้อย่างเหนียวแน่น แต่ก็เหมือนกับแนวทางอื่น ๆ ทั่วไปคือไม่ได้มีความชัดเจนแน่นอนตายตัวมากนัก แนวคิดนี้จึงถูกนำมาประยุกต์ใช้โดยผ่านการตีความของบรรดาผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์ นับแต่รุ่นก่อตั้งคือโฮจิมินห์มาจนถึงรุ่นปัจจุบัน

พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามนั้นขึ้นสู่อำนาจโดยการปฏิวัติ และเป็นผู้ให้กำเนิดสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามในปี 1954 (แม้ว่าในชื่อเดิมจะใช้ชื่อว่าสาธารณประชาธิปไตย—Democratic Republic of Vietnam ก็ตาม แต่ก็ยังเป็นประชาธิปไตยที่มีความหมายแตกต่างจากความเข้าใจทั่วไปอยู่มาก) พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามคือองค์กรทางการเมืองที่ระดมการสนับสนุนจากมวลชนด้วยการชูประเด็นความเป็นเอกราช (self-

determination) และความเป็นธรรมในสังคม แต่พรรคก็ใช้แนวทางอำนาจนิยม (authoritarian) ในการปกครองมาโดยตลอด

ดังนั้นแนวคิด Market-Leninism ได้รับใช้พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้พรรคและรัฐในขณะที่ยังสามารถรักษาอำนาจรวมศูนย์เอาไว้ได้อย่างมั่นคง และบรรดาชนชั้นนำในพรรคและรัฐได้ประโยชน์จากระบบนี้มากกว่าใครทั้งหมด นอกเหนือจากนี้ชนชั้นนำในสังคมหรือกลุ่มที่เกิดขึ้นมาใหม่ก็ตามส่วนใหญ่แล้วแต่สะสมความมั่งคั่งอยู่ภายใต้โครงสร้างของรัฐที่มีพรรคคอมมิวนิสต์ชี้นำอย่างเข้มแข็ง เจ้าหน้าที่ระดับสูงและระดับกลางของรัฐสร้างเครือข่ายพวกพ้อง (crony) ของตัวเองภายใต้โอกาสพหุของพรรคทั้งสี่ บางคนอาจจะเรียกระบบแบบนี้ว่าสังคมนิยมแบบพวกพ้อง (crony socialism) หรืออาจจะเป็นคณาธิปไตย (Oligarchy) ในความหมายที่ว่าบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่อาศัยความมั่งคั่งสร้างอำนาจและอาศัยอำนาจปกป้องคุ้มครองความมั่งคั่งของตัวเอง ตามคำนิยามของ Jeffrey A Winters (Winters 2011)

สื่อมวลชนที่เคยสังเกตการณ์และรายงานกิจการเวียดนามเป็นเวลานาน อย่างเช่น Bill Hayton ก็มองเห็นแบบนี้เช่นกัน ในที่อื่นรัฐอาจจะเป็นองคาพหุพีที่ใหญ่โตเหนือพรรคการเมือง แต่ในเวียดนาม พรรคควบคุมรัฐและตามความเห็นของ Hayton นั้นในระยะหลังทำตัวเป็นชนชั้นนำที่จะคอยชักใยอยู่เบื้องหลัง (Hayton 2010) แต่ในความเห็นของผู้เขียนแล้วในเวลานี้พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามยังไม่มีวี่แวงอะไรที่จะต้องถอยฉากออกไปอยู่ข้างหลัง หากแต่ยังมีอำนาจและความชอบธรรมมากพอที่จะควบคุมรัฐและสังคมได้โดยตรงอยู่แล้ว

การปฏิรูปโดยเหมา: เปิดกว้างทางเศรษฐกิจ, ปิดกั้นทางการเมือง

โดยทั่วไปแล้วการปฏิรูปโดยเหมาที่เริ่มตั้งแต่ปี 1986 นั้นก็ไม่ใช่การยอมแพ้ต่อหนทางไปสู่ความเป็นสังคมนิยมและวิถีการผลิตของเวียดนามไปสู่ความเป็นทุนนิยมแต่อย่างใด เหงียน ฟู่ จ่อง (Nguyen Phu Trong) เลขาธิการใหญ่ของพรรคคนปัจจุบันอธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจของเวียดนามนั้นแท้จริงแล้วคือการมีเศรษฐกิจแบบตลาดที่มีแนวทางสังคมนิยมเป็นตัวนำหรือเรียกว่า Socialist-oriented Market Economy (Nguyen Phu Trong 2015)

การปฏิรูปโดยเหมาในปี 1986 ในทัศนะของนักวิชาการตะวันตกอย่าง London เห็นว่า เกิดขึ้นจากปัจจัย 3 ประการคือ ประการแรก แรงกดดันจากพวกเทคโนโลยีและนักปฏิรูป ประการที่สอง แรงสนับสนุนจากภายในภาครัฐเองที่มองเห็นผลประโยชน์เชิงพาณิชย์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิรูป และประการที่สาม แรงสนับสนุนจากชาวภาคใต้ที่ต้องการเห็นเวียดนามเปลี่ยนแปลงระบอบ (เศรษฐกิจ) ไปเป็นเหมือนก่อนการรวมประเทศในปี 1975 (London 2009)

ในการปฏิรูปโดยเหมานั้นพรรคคอมมิวนิสต์ต้องทำหลายอย่างไปในทางที่เปิดกว้างมากขึ้น เอื้ออำนวยให้ระบบเศรษฐกิจแบบตลาดทำงานได้ ปรับโครงสร้างและสร้างสถาบันทางเศรษฐกิจใหม่ ซึ่งสามารถส่งผลกระทบต่อกระบวนการในทางการเมืองในอนาคต เช่น

การเปิดเสรีภาคเกษตรครัวเรือน ยอมรับระบบกึ่งกรรมสิทธิ์ในที่ดิน (quasi-ownership right) เปิดเสรีรัฐวิสาหกิจ ซึ่งอนุญาตให้กิจการของรัฐเหล่านี้มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้มากขึ้นและสถาปนาระบบผูกขาดและผู้ประกอบการน้อยราย (oligopolies) ก่อนที่วิสาหกิจเอกชนจะถือกำเนิดขึ้นมา

ความจริงแล้วแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจที่เรียกว่าเศรษฐกิจตลาดแบบสังคมนิยมได้รับการพัฒนาชัดเจนขึ้นในช่วง 10 ปีหลังการปฏิรูปโดยเหมา คือในการประชุมสมัชชาใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์ครั้งที่ 9 เอกสารทางการเมืองจึงได้ระบุแนวทางเศรษฐกิจแบบนี้ชัดเจนมากขึ้น ระบบเศรษฐกิจแบบนี้คือการผสมผสานหลักการกลไกตลาดและการวางแผนโดยรัฐเข้าด้วยกัน โดยพรรคคอมมิวนิสต์จะทำหน้าที่ในการวางแผน กำหนดยุทธศาสตร์และกำกับเศรษฐกิจมหภาค โดยมีรัฐวิสาหกิจและวิสาหกิจรวมหมู่เป็นเสาหลัก แต่ก็ให้ความสำคัญกับวิสาหกิจของเอกชนอยู่ด้วยเช่นกัน พรรคและรัฐมีหน้าที่สำคัญในการป้องกันด้านลบของระบบเศรษฐกิจแบบตลาด เช่น การแข่งขันที่รุนแรงเพื่อแสวงหากำไรแต่เพียงอย่างเดียว การเอารัดเอาเปรียบในทางธุรกิจ และช่องว่างระหว่างคนรวยคนจน (The Goi Publishers 2018)

นักวิชาการบางส่วนเช่น Huntington ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น มักจะสร้างสมมติฐานว่า เมื่อรัฐ (ในกรณีของเวียดนามคือพรรคคอมมิวนิสต์) เปิดเสรีทางเศรษฐกิจแล้วจะอนุญาตให้เกิดการสะสมความมั่งคั่งที่เป็นอิสระจากรัฐแล้วจะก่อให้เกิดกลุ่มพลังทางสังคม (social force) กลุ่มใหม่ เช่น เศรษฐีใหม่และชนชั้นกลาง ซึ่งจะพัฒนาไปเป็นกลุ่มกดดันหรือกลุ่มผลประโยชน์ที่ต้องการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของรัฐในที่สุด แต่พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามนั้นควบคุมทุกสิ่งทุกอย่างในรัฐ การผ่อนคลายทางเศรษฐกิจเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนนอกภาครัฐมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้มากขึ้นก็ไม่ได้หมายความว่าทำให้พรรคคอมมิวนิสต์สูญเสียอำนาจไปแต่อย่างใด ตรงกันข้ามกลับเป็นการสร้างเครือข่ายการควบคุมให้เข้มแข็งมากขึ้น แม้ว่าจะใช้กลไกการตลาด ยอมรับเศรษฐกิจแบบหลายภาคส่วน แต่พรรคคอมมิวนิสต์และภาครัฐก็จะมีบทบาทนำบนหลักการของประชาธิปไตยรวมศูนย์ (democratic centralization) อยู่ต่อไป การใช้ระบบเศรษฐกิจหลายภาคส่วน (multi-sector economy) ไม่จำเป็นว่าจะต้องมีการเมืองแบบพหุนิยม

นอกจากนี้แล้ว พรรคคอมมิวนิสต์มีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนการเมืองด้วยหรืออย่างน้อยที่สุดจะต้องหาคำอธิบาย (narrative) ใหม่ที่เหมาะสมและสอดคล้อง หลังการประชุมสมัชชาใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์ครั้งที่ 6 แล้วมีการเปลี่ยนชื่อเรียกรูปแบบทางการเมืองจาก “เผด็จการชนชั้นกรรมาชีพ” ไปเป็นระบบการเมือง (political system) (The Goi Publishers 2018) ซึ่งเป็นคำที่ดูเป็นมิตรกับระบบเปิดมากกว่า ในระบบการเมืองเช่นว่านั้น มีองค์ประกอบสำคัญคือ พรรคคอมมิวนิสต์ รัฐ แนวร่วมปิตุภูมิ (Fatherland Front) และองค์กรทางสังคมภายใต้การกำกับของพรรค ในนั้นพรรคคอมมิวนิสต์คือองค์กรที่มีอำนาจสูงสุด รัฐทำหน้าที่ในการจัดการ บริหาร แนวร่วมปิตุภูมิ และองค์กรทางสังคมอื่น ๆ ทำหน้าที่ในการส่งเสริมภาคประชาชนเพื่อความเป็นเอกภาพในสังคม (The Goi Publishers 2018) แต่ในความเห็นของผู้เขียนแล้วความหมายที่

แท้จริงคือทำหน้าที่ในการปลุกระดมและควบคุมสังคมไปพร้อมกัน

การนำรวมหมู่ (collective leadership)

สิ่งที่โดดเด่นประการสำคัญของการเมืองในระบบพรรคคอมมิวนิสต์ของเวียดนามคือการนำรวมหมู่ แม้ว่าในประวัติศาสตร์จะเขียนให้ผู้นำที่เป็นปัจเจกบุคคลอย่างโฮจิมินห์มีความโดดเด่นเพียงใดก็ตาม แต่การนำในแบบของโฮจิมินห์ที่เน้นการปรึกษาหารือในหมู่คณะมากกว่าจะใช้การตัดสินใจและความสามารถส่วนบุคคลได้ทั้งมรดกสำคัญไว้ในการเมืองการปกครองเวียดนามให้พัฒนาระบบการนำรวมหมู่ได้ดีกว่าพรรคคอมมิวนิสต์อื่น ๆ

ความเป็นนักปฏิบัตินิยมของโฮจิมินห์คือปัจจัยสำคัญ ผลงานอันเกิดจากการตัดสินใจร่วมจะเป็นตัวชี้วัดความถูกต้องในการดำเนินนโยบายของพรรคมากกว่าความถูกต้องตามหลักการ ทฤษฎี หรืออุดมการณ์ใด ๆ และลักษณะเช่นนี้ส่งผลต่อการนำของพรรคคือ จะไม่มีส่วนนำคนใดสังกัดแนวคิดอุดมการณ์แบบใดชัดเจน (Beresford 1998) ไม่สามารถระบุได้โดยไร้ข้อโต้แย้งว่า ผู้นำคนใดในพรรคเป็นสายปฏิรูป เป็นสายอนุรักษนิยม ในช่วงสมัยที่โฮจิมินห์ยังมีชีวิตอยู่ เขาแบ่งความภักดีที่สมาชิกมีให้เขาในฐานะปัจเจกและให้กับพรรคในฐานะองค์กรเสมอ ด้วยการให้ผู้นำในพรรคทุกคนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและสนับสนุนให้ผู้นำระดับท้องถิ่นหรือระดับล่างมีความริเริ่มใหม่ ๆ ได้ภายใต้กรอบการนำของพรรคคอมมิวนิสต์

ระบบผู้นำรวมหมู่มีส่วนในการช่วยป้องกันความขัดแย้งภายในพรรคในการสรรหาผู้มาสืบทอดแทนหลังจากอสัญกรรมของโฮจิมินห์ในปี 1969 ในทางปฏิบัติตำแหน่งประธานพรรคว่างเว้นลงนับจากสมัยโฮจิมินห์ที่ไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งแทนจนต้องยุบเลิกตำแหน่งนี้ไปในที่สุด กลายเป็นว่าตำแหน่งเลขาธิการพรรคคือตำแหน่งที่มีอำนาจมากที่สุด แต่ตำแหน่งนี้ก็จะถูกคานอำนาจด้วยตำแหน่งในรัฐบาลกล่าวคือ เลขาธิการพรรคจะไม่มีตำแหน่งอะไรในการบริหารในรัฐ ตำแหน่งประมุขของรัฐคือประธานาธิบดีก็เป็นตำแหน่งที่ไร้อำนาจในการปกครองและในพรรค

อย่างไรก็ตาม ระบบการนำรวมหมู่แบบนี้กำลังถูกท้าทายเมื่อ เหงวียน ฟู จ่อง (Nguyen Phu Trong) ได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการใหญ่ของพรรคคอมมิวนิสต์อีกครั้งในสมัชชาใหญ่ครั้งที่ 13 ในปี 2021 นับเป็นสมัยที่ 3 ของผู้นำวัย 77 ปี ซึ่งอาจจะมีสุขภาพไม่สมบูรณ์เท่าใดนัก ทำให้ดูเหมือนว่าระบบการนำของพรรคอยู่ในมือของคน ๆ เดียวเป็นระยะเวลาที่ยาวนานเกินกว่า 10 ปี ท่ามกลางกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงเฉพะอย่างยิ่งทางด้านเทคโนโลยีและประชากรที่เยาว์วัย

ประชาธิปไตยรวมศูนย์

พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามอ้างว่าเป็นพรรคการเมืองที่มีหลักการประชาธิปไตยในการปกครอง แต่ไม่ใช่ประชาธิปไตยกระแสหลักแต่เป็นประชาธิปไตยรวมศูนย์ (Democratic Centralism) เลขาธิการใหญ่ เหงวียน ฟู จ่อง อธิบายหลักการประชาธิปไตยรวมศูนย์ ดังต่อไปนี้

1. หน่วยนำของพรรคในทุกระดับจะต้องจัดตั้งผ่านการเลือกตั้งอย่างเป็นประชาธิปไตยด้วยการลงคะแนนลับ (secret ballot) หน่วยงานในพรรคเหล่านั้นมีภาระหน้าที่รายงานต่อหน่วยอื่นทุกระดับทั้งเหนือขึ้นไปและล่างลงมา
2. จะต้องใช้ระบบผู้นำรวมหมู่ ประกอบกับความรับผิดชอบส่วนบุคคลและการวิพากษ์ตนเองอย่างสม่ำเสมอ
3. กิจการของพรรคจะต้องได้รับการปฏิบัติโดยหน่วยพรรคที่มีขีดความสามารถตามลำดับความสำคัญ ตัวอย่างเช่น งานด้านยุทธศาสตร์ นโยบาย และแผนการ การนำในระดับชาติ เช่น กรรมการศูนย์กลางพรรคจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ
4. มติของพรรคจะต้องผ่านการลงมติโดยเสียงข้างมาก โดยที่สมาชิกพรรคจะต้องได้อภิปราย ถกเถียงกันอย่างกว้างขวางและรอบด้านก่อนการลงมติ เมื่อได้มีมติออกมาแล้วทุกคนจะต้องให้ความเคารพและปฏิบัติ สมาชิกคนใดไม่เห็นด้วยกับมตินั้นให้ทำความเห็นขึ้นสู่ระดับสูงได้ แต่ก็ยังต้องมีภาระที่จะต้องปฏิบัติตามมตินั้นอยู่ดี
5. สมาชิกทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมในการถกเถียงอภิปรายกิจการของพรรคอย่างตรงไปตรงมา มีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง พร้อมทั้งจะเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งในทุกระดับ แต่การวิพากษ์วิจารณ์แสดงความคิดเห็นในกิจการของพรรคคอมมิวนิสต์ จะทำได้ก็ต่อเมื่อหน่วยหนึ่งหน่วยใดในพรรคมอบหมายให้ทำได้เท่านั้น
6. สมาชิกทุกคนต้องปฏิบัติตามระเบียบวินัยของพรรคและหน่วยพรรค เสียงส่วนน้อยต้องทำตามเสียงส่วนใหญ่ หน่วยระดับล่างต้องขึ้นต่อระดับบน และหน่วยพรรคทั้งหมดต้องขึ้นต่อคณะกรรมการกลางพรรค

กล่าวโดยสรุปแล้วประชาธิปไตยรวมศูนย์คือการรวมความเป็นประชาธิปไตยและการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางเข้าไว้ด้วยกัน “ประชาธิปไตยเป็นเงื่อนไขของการรวมศูนย์ ในขณะที่การรวมศูนย์จะเป็นหลักประกันให้กับการปฏิบัติแบบประชาธิปไตย” (Nguyen Phu Trong 2015)

ระบอบการเมืองแบบสังคมนิยมนี้ อำนาจทางการเมืองจะรวมศูนย์อยู่ที่ส่วนหัวของรัฐซึ่งกล่าวให้เฉพาะเจาะจงลงไปก็คือพรรคคอมมิวนิสต์นั่นเอง ในระบอบนี้พรรคคอมมิวนิสต์จะใช้อำนาจผูกขาดของตัวเอง และองค์กรทางการเมือง เพื่อรักษาอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจเอาไว้ สาขาและหน่วยย่อย (Cell) ของพรรคจะกระจายอยู่ทั่วสังคม หน่วยงาน องค์กร และสถาบันต่าง ๆ ที่เป็นกลไกของรัฐ กล่าวในแง่นี้ พรรคคอมมิวนิสต์พยายามจะครอบงำ ปกครอง จัดระเบียบในทุก ๆ มิติของชีวิตในสังคม โครงสร้างแบบนี้เกิดขึ้นและยังคงอยู่ในเวียดนามจนกระทั่งทุกวันนี้

ฐานทางการเมืองของระบบสังคมนิยมนี้จะถูกจัดการโดยการใช้กำลังและการบีบบังคับ ซึ่งก็รวมถึงความชอบธรรมทางอุดมการณ์ที่พรรคคอมมิวนิสต์เป็นผู้กำหนดขึ้นเอง และสิ่งอื่นที่พรรคจะกำหนดขึ้นเพื่อรักษาไว้ซึ่งอำนาจทางการเมืองของตัวเอง กิจกรรมต่าง ๆ ของพรรคและรัฐ รวมตลอดไปถึงชนชั้นนำซึ่งก็คือสมาชิกพรรค ก็ล้วนแล้วแต่เป็นไปเพื่อ

ทำให้พรรคอยู่ในอำนาจได้

ดังนั้น ในรัฐสังคมนิยมที่พรรคคอมมิวนิสต์จะพยายามทำให้ประชาชนเกิดความเข้าใจว่าพรรคไม่ได้เป็นผู้เผด็จการ แต่พยายามจะอ้างความชอบธรรมในการกระทำที่เป็นเผด็จการว่า เป็นขบวนการของชนชั้นกรรมาชีพที่มีความเข้าใจกระบวนการทางสังคมดีกว่าใครทั้งหมด ขาวนาและกรรมกรจะต้องสามัคคีกันเพื่อสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์ แม้ว่าในความเป็นจริงไม่มีขบวนการกรรมาชีพที่ใดมีโอกาสจะได้เป็นผู้นำในพรรคและรัฐเลยก็ตาม พวกที่ครองอำนาจอยู่มักจะเรียกตัวเองว่าเป็นผู้มาปกป้องผลประโยชน์ประชาชนและสาธารณะ อาจจะกล่าวได้ว่าพันธมิตรทางชนชั้นนี้ ไม่ว่าจะมียุติธรรมหรือเป็นแค่จินตนาการ (ในสถานการณ์ปัจจุบันดูจะเป็นเรื่องที่อยู่ในจินตนาการมากกว่า) ในรัฐสังคมนิยมจะถือเป็นองค์ประกอบหลักของความชอบธรรมในแง่อุดมการณ์

II ขนชั้นนำใหม่และการแอบอิงภาครัฐสร้างความมั่งคั่ง

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าชนชั้นนำหลักของเวียดนามก็คือ พรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มคนที่ครองอำนาจและความมั่งคั่งในชาติเอาไว้ mobilization ของชนชั้นนำไม่ว่าจะเพื่อครอบครองอำนาจหรือความมั่งคั่งก็ล้วนแล้วแต่ทำไปภายใต้โครงสร้างอำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์นั่นเอง อย่างไรก็ตามหลังการปฏิรูปโดยเหมา ตั้งแต่ปี 1986 เป็นต้นมาได้ให้การยอมรับระบบเศรษฐกิจแบบตลาดและบทบาทของภาคเอกชนออกจากรัฐมากขึ้น วิสาหกิจเอกชนเป็นหนึ่งในหน่วยทางเศรษฐกิจที่สำคัญของเวียดนาม นอกเหนือไปจากเศรษฐกิจภาครัฐ เศรษฐกิจรวมหมู่ ลักษณะของโครงสร้างเศรษฐกิจแบบนี้ได้เปิดโอกาสให้ภาคเอกชน ทั้งในลักษณะรวมหมู่ และปัจเจกบุคคลได้มีโอกาสสะสมความมั่งคั่งและได้เข้าขึ้นมาเป็นชนชั้นนำได้

พรรคคอมมิวนิสต์ให้ความสำคัญกับภาคเอกชนมากขึ้นนับแต่ช่วงปลายทศวรรษ 2010 มติพรรคหมายเลข 10-NQ/TW ลงวันที่ 3 มิถุนายน 2017 ซึ่งออกโดยกรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์ ระบุอย่างชัดเจนว่า “ภาคเอกชนเป็นกำลังขับเคลื่อนที่สำคัญของเศรษฐกิจสังคมนิยมแบบตลาด” (Ministry of Planning and Investment of the Socialist Republic of Vietnam 2017) นับจากนั้นเป็นต้นมาจำนวนธุรกิจเอกชนของเวียดนามก็เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จำนวนบริษัทเอกชนในเวียดนามเพิ่มขึ้นอย่างมาก จาก 654,633 บริษัทในปี 2017 เป็น 811,538 บริษัทในปี 2020 (White Book on Vietnamese Business 2021 Part II, SO LIEU VE PHAT TRIEN DOANH NGHIEP GIAI DOAN 2016-2020 2021) ผู้ประกอบการธุรกิจเหล่านี้ประสบความสำเร็จและเติบโตอย่างมากในช่วงต้นของศตวรรษที่ 21 มีทรัพย์สินหลายพันล้านดอลลาร์สหรัฐ จนหลายคนสามารถติดโผมหาเศรษฐีของโลกจากการจัดลำดับของนิตยสารฟอร์บสหลายปีติดต่อกัน คำถามสำคัญในที่นี่คือ พวกเขาก้าวขึ้นมาโดยอาศัยเส้นสายหรือระบบอุปถัมภ์ภายในกลไกของพรรคคอมมิวนิสต์หรือว่าสามารถสะสมทุนและความมั่งคั่งอยู่นอกพรรคได้โดยอิสระ สิ่งที่ค้นพบคือพวกเขาจะต้องอาศัยพรรคคอมมิวนิสต์และพรรคที่ต้องการพวกเขามาอยู่ในองค์การของพรรคเพื่อปกป้องถึงความสำเร็จของการปกครองในยามที่อุดมการณ์ Marxism-Leninism เสื่อมคลาญลง ก็มีแต่ความมั่งคั่งของคนเหล่านี้ที่จะช่วยพิสูจน์

Performance legitimacy ของพรรคคอมมิวนิสต์

จากการสำรวจของนิตยสารฟอร์บส์ในปี 2018 - 2021 พบว่า บรรดามหาเศรษฐีชาวเวียดนามที่สะสมความมั่งคั่งร่ำรวยขึ้นมาในช่วงหลังการปฏิรูปได้อย่างเหมาะสม อย่างเช่น คนที่ร่ำรวยที่สุดในเวียดนาม 5 คนแรก ไม่ว่าจะเป็น ฟาม เหงือต เวือง (Pham Nhat Vuong) แห่งวินกรุ๊ป หรือ เหงียน ถิ เฟือง ถ่าว (Nguyen Thi Phuong Thao) ประธานเจ้าหน้าที่บริหารสายการบินต้นทุนต่ำเวียดนาม พวกเขายกเปิดเผยต่อสาธารณะว่าสร้างเนื้อสร้างตัวขึ้นมาเอง (self-made) มหาเศรษฐีเหล่านี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของวินกรุ๊ปนั้นเป็นบริษัทในตลาดหลักทรัพย์เวียดนามเพียงไม่กี่บริษัทที่เข้าตลาดได้โดยไม่ต้องมีมรดกของคอมมิวนิสต์อยู่เลย (Noer 2013) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นบริษัทเอกชนร้อยละ 100 ไม่ได้ถือกำเนิดมาจากรัฐวิสาหกิจหรือมีอะไรเกี่ยวข้องกับพรรคคอมมิวนิสต์โดยตรง เหมือนบริษัทขนาดใหญ่อื่น ๆ ของเวียดนาม

อย่างไรก็ตาม นั้นไม่ได้หมายความว่าพวกเขาสามารถทำธุรกิจได้โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยเครือข่าย เส้นสายอะไรกับทางการเลย เพราะการทำธุรกิจส่วนใหญ่ในเวียดนามจำเป็นต้องอาศัยใบอนุญาตและสัมปทานจากรัฐด้วยกันทั้งสิ้น การมีเส้นสายในทางการเมืองภายในพรรคและรัฐ จะทำให้การทำธุรกิจเป็นไปโดยราบรื่นและเจริญก้าวหน้าไปได้ เช่นกรณีของสายการบินเวียดนาม ซึ่งอาศัยเส้นสายจากพรรคคอมมิวนิสต์และกองทัพช่วยกรุยทาง แต่ในบางกรณีเช่นเรื่องของ ตรึง วัน เกวียต (Trinh Van Quyet) แห่ง FLC Group ซึ่งถูกจับกุมเมื่อเดือนมีนาคม 2022 ในข้อหาปั่นหุ้นและปกปิดข้อมูลในการซื้อขายหลักทรัพย์ หลังจากที่เคยโตอย่างรวดเร็วมาจากธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ตั้งแต่ปี 2008 เขาถูกเล่นงานหลังจากเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ทำการกวาดล้างการทุจริต (Tomoya Onishi 2022) ซึ่งก็พอจะอนุมานได้ว่า เส้นสายทางการเมืองของเขาอาจจะมามีปัญหา

การทุจริตคอร์รัปชันและการติดสินบนเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับธุรกิจดูเหมือนจะเป็นเรื่องปกติ ขบวนการจับกุม ฟาม เหงือต หวี (Pham Nhat Vu) อดีตประธานบริษัท Audio Visual Global ซึ่งเป็นพี่ชายของ เวือง แห่งวินกรุ๊ปผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ร่ำรวยที่สุดคนหนึ่งของเวียดนาม (Channel News Asia 2019) ในข้อหาติดสินบนเจ้าหน้าที่ของรัฐดูเหมือนจะตอกย้ำว่า การสะสมความมั่งคั่งของเศรษฐีใหม่เวียดนามก็มีอาชญากรรมอยู่เบื้องหลังด้วยเสมอ

โดยทั่วไปแล้วแบบแผนการสะสมทุนของมหาเศรษฐีใหม่ของเวียดนามยุคหลังโดยเฉลี่ยที่เชื่อกันว่าไม่ได้เป็นมรดกของคอมมิวนิสต์จะมีองค์ประกอบคล้าย ๆ กันอยู่หลายประการกล่าวคือ

1. แม้ว่าพวกนี้จะสะสมทุนจากกิจการส่วนตัวเล็ก ๆ ประเภทธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and Medium Enterprise - SME) แต่พื้นฐานของพวกเขาก็ไม่ใช่คนสิ้นไร้ไม้ตอก หากแต่เป็นคนที่ได้รับโอกาสทางการศึกษาจากภาครัฐที่ให้ทุนสนับสนุนไปศึกษาต่อในต่างประเทศในช่วงหลังการปฏิวัติแต่อยู่ระหว่างการเปลี่ยนผ่านไปสู่การปฏิรูปจากระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมแบบวางแผนไปสู่เศรษฐกิจแบบตลาด กรณีของเวือง และถ่าว เป็นตัวอย่างที่ดี พวกเขาได้ทุนการศึกษาไปศึกษาต่อที่มอสโคว์ ก่อนที่จะได้ใช้

โอกาสนั้นทำธุรกิจเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อสะสมทุนในต่างประเทศก่อนที่จะนำมาเป็นทุนกลับมาทำธุรกิจในเวียดนามในเวลาต่อมา

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าธุรกิจจะเริ่มต้นแบบนั้น แต่เบื้องหลังของความสำเร็จนั้นคือเส้นสายในภาครัฐและพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม อย่างกรณีของเวียดเจ็ทนั้นแม้ว่าโดยทั่วไปคนจะเข้าใจว่า ถ้าคือประธานเจ้าหน้าที่บริหาร (Chief Executive Officer - CEO) จบการศึกษาจากต่างประเทศ เป็นนักธุรกิจผู้มีความสามารถและนักบริหารมืออาชีพ แต่คนที่มีความสำคัญคือ เหงียน เทงห์ ห่า (Nguyen Thanh Ha) อดีตเจ้าหน้าที่ระดับสูงในองค์การการบินพลเรือนเวียดนามผู้ที่มีเส้นสายในรัฐบาลและพรรคคอมมิวนิสต์ เพราะเป็นลูกสาวของนายพลคนสำคัญและเป็นพี่สาวรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม และกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามอีกด้วย (Le Khoi 2017)

2. เศรษฐีใหม่เหล่านี้ ส่วนหนึ่งมักจะร่ำรวยมาจากธุรกิจในกลุ่มอสังหาริมทรัพย์ ในยุคที่เวียดนามเริ่มเฟื่องฟูจากการเก็งกำไรเมื่อราวทศวรรษที่ผ่านมา การเกี่ยวข้องกับภาครัฐเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยากสำหรับธุรกิจในส่วนนี้ เนื่องจากที่ดินอันเป็นปัจจัยสำคัญนั้นอยู่ในการควบคุมของรัฐ การทำโครงการขนาดใหญ่ ใช้ที่ดินจำนวนมาก จึงต้องอาศัยอำนาจรัฐในการจัดการด้วย (Nguyen Lan Anh 2017)

3. ธุรกิจของมหาเศรษฐีเวียดนามเหล่านี้จำนวนไม่น้อยเข้าจดทะเบียนเพื่อระดมทุนในตลาดหลักทรัพย์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ธุรกิจของพวกเขาสามารถเติบโตได้อย่างรวดเร็ว ในเวียดนามมีตลาดหลักทรัพย์ 2 แห่งคือ แห่งแรกคือโฮจิมินห์ซิตี ตั้งเมื่อปี 1998 และตลาดหลักทรัพย์ฮานอย ตั้งในปี 2009 มีสถานะเป็นรัฐวิสาหกิจของกระทรวงการคลัง ทำหน้าที่สำคัญเป็นแหล่งระดมทุนให้กับวิสาหกิจต่าง ๆ ในระยะเริ่มแรกมีรัฐวิสาหกิจเข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์เพื่อใช้เป็นแหล่งระดมทุนจากทั้งในและต่างประเทศ ในปัจจุบันบริษัทเอกชนก็เริ่มเข้ามาใช้บริการด้วยเช่นกัน บริษัทที่มีชื่อเสียงที่จัดได้ว่าเป็นบลูชิพในตลาดหลักทรัพย์เวียดนามทั้งสองแห่งได้แก่ เวียดนามแบงค์ วินกรุ๊ป และเวียดเจ็ท เป็นต้น

4. ธุรกิจของมหาเศรษฐีเวียดนาม ส่วนหนึ่งมีหุ้นส่วนจากต่างประเทศเข้าร่วมทุนด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการขยายการลงทุนไปในกิจการใหม่ ๆ ตัวอย่างเช่น บริษัท Vin Fast Trading ซึ่งเป็นบริษัทในเครือวินกรุ๊ป ร่วมทุนกับ LG Chem เมื่อเดือนเมษายนเพื่อผลิตแบตเตอรี่ลิเทียมไอออน สำหรับยานยนต์ไฟฟ้า วินกรุ๊ปนั้นเดิมเป็นบริษัททางด้านอสังหาริมทรัพย์แต่ตั้งเป้าในการขยายธุรกิจในการยานยนต์ เพื่อทำให้กลุ่มนี้กลายเป็นบริษัทผลิตรถยนต์ในเวียดนามรายแรกของประเทศ (Chung 2019) นี่เป็นเพียงตัวอย่างเดียว บริษัทอื่น ๆ ก็ดำเนินการในแบบนี้เช่นกัน การลงทุนจากต่างประเทศไม่เพียงมีบทบาททำให้เวียดนามสามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจมหภาคได้อย่างรวดเร็วเท่านั้น แต่ยังมีส่วนสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชนชั้นนำใหม่ของเวียดนามอีกด้วย เพื่อให้ภาพเกี่ยวกับชนชั้นนำใหม่ในเวียดนามชัดเจนขึ้น ในบทความนี้ใคร่เสนอกรณีศึกษาการเกิดและเติบโตของมหาเศรษฐีชาวเวียดนามอันดับต้น ๆ เพื่อจะได้ทราบถึงการไต่เต้าขึ้นมาเป็นชนชั้นนำใหม่ในสังคม ดังต่อไปนี้

ฟาม เหงือต เวือง (Pham Nhat Vuong) เป็นผู้ก่อตั้งและประธานบริษัทยักษ์ใหญ่ วินกรุป (Vingroup) เขาจะได้ชื่อว่าเป็นเศรษฐีพันล้านคนแรกของเวียดนามยุคใหม่ และเป็นคนที่ยาวเป็นอันดับหนึ่งติดอันดับของนิตยสารฟอร์บส์ต่อเนื่องนับแต่ปี 2013 ซึ่งได้จัดให้เขาเป็นเศรษฐีใหม่ของเวียดนามด้วยทรัพย์สินมูลค่าทั้งสิ้น 1.5 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี 2021 นิตยสารฉบับดังกล่าวประเมินว่าเขาจะมีทรัพย์สินมูลค่าทั้งสิ้น 7.3 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ (เพิ่มขึ้น 1.7 พันล้านดอลลาร์สหรัฐจากปี 2020) ในปี 2021 เขาเป็นคนที่ร่ำรวยอันดับที่ 344 ของโลก (Nguyen Hoang 2021)

เวืองเกิดปี 1968 ที่ฮานอย เขาได้รับทุนไปศึกษาต่อในมอสโก หลังจากจบการศึกษาก็แต่งงานที่นั่นก่อนที่จะพารรยาซึ่งก็เป็นอดีตนักศึกษาที่ไปเรียนสหภาพโซเวียตเหมือนกันย้ายไปอยู่ยูเครน และเริ่มธุรกิจที่นั่นด้วยการเปิดร้านอาหารเวียดนาม หลังจากนั้นก็เริ่มทำบะหมี่สำเร็จรูป โดยใช้ชื่อยี่ห้อ Mivina ซึ่งก็จัดได้ว่าเป็นของใหม่สำหรับชาวยูเครน ทำให้เขาประสบความสำเร็จทางธุรกิจได้ในเวลาอันรวดเร็ว จากนั้นในปี 2009 เขาขายกิจการบริษัทบะหมี่ที่ซื้อเทคโนโลยีให้กับเนสท์เล่ด้วยราคา 100 ล้านดอลลาร์สหรัฐ

ด้วยเงินทุนจากการขายกิจการในยูเครน เวืองกลับเวียดนามบ้านเกิดเพื่อเริ่มต้นทำธุรกิจทางด้านอสังหาริมทรัพย์ เริ่มต้นจากวินเพิลส์สอร์ทที่ญา จาง ในปี 2003 และวินคอม เซ็นเตอร์บาเจียว ฮานอย ในปี 2004 เขาใช้เวลาประมาณ 1 ทศวรรษ ทำให้วินกรุปกลายเป็นบริษัททางด้านอสังหาริมทรัพย์ที่ใหญ่ที่สุดในเวียดนามด้วยเงินทุนหมุนเวียนทั้งสิ้น 11.4 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ปัจจุบันกลุ่มนี้ทำธุรกิจทางด้านค้าปลีก เกษตร การศึกษา สุขภาพ ทุกวันนี้มีคำกล่าวในเวียดนามว่า ‘อยู่บ้านวินโฮม เรียนโรงเรียนวิน ซอปปิง วินมาร์ท ตรวจสอบที่วินเมด พักผ่อนที่รีสอร์ทวินเพิล’ ปี 2017 บริษัทวินกรุปได้ขยายเข้าไปรุกทางด้านอุตสาหกรรมรถยนต์ โดยตั้งบริษัทประกอบรถยนต์ที่ไฮฟอง เขาตั้งเป้าว่าจะผลิตรถยนต์ 500,000 คันต่อปีภายในปี 2025 ขณะนี้เขากำลังสร้างโรงงานผลิตรถยนต์ 5 แห่งบนเนื้อที่ 335 เฮกตาร์ (2,093 ไร่) (Nguyen Lan Anh 2017)

เหงียน ถิ เฟือง ถ่าว (Nguyen Thi Phuong Thao) เจ้าหน้าที่บริหาร (Chief Executive Officer) ของสายการบินต้นทุนต่ำเวียดนามที่ได้ฉายาว่า บิกินีแอร์ไลน์จากการที่ให้นักบินต้อนรับบนเครื่องบินสวมบิกินีถ่ายปฏิทินและให้บริการบนเครื่องบินหลายปีก่อนจนเป็นที่ฮือฮามาแล้ว ในเดือนมีนาคม ปี 2017 นิตยสารฟอร์บส์รายงานว่า ถ่าวมีทรัพย์สินทั้งสิ้น 1.2 พันล้านดอลลาร์สหรัฐหลังจากที่เวียดนามเจ้าตลาดหลักทรัพย์สินได้เพียงเดือนเดียว ในปี 2021 นิตยสารฉบับนี้รายงานว่าเธอมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นเป็น 2.8 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ (Nguyen Hoang 2021) เธอได้ชื่อว่าเป็นเศรษฐีคนแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งยังเคยติด 1 ใน 100 สุภาพสตรีที่ทรงอิทธิพลที่สุดในโลกจากการจัดอันดับของนิตยสารฟอร์บส์อีกด้วย

เหมือนกับเวือง ถ่าวเริ่มต้นชีวิตจากการศึกษาในมอสโกด้วยเช่นกัน เริ่มทำธุรกิจตั้งแต่ยังเรียนมหาวิทยาลัยโดยการค้าสินค้าอุปโภคบริโภคระหว่างสหภาพโซเวียต ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และฮ่องกง สามารถทำเงินล้านดอลลาร์ได้ตั้งแต่อายุแค่ 21 ปี เมื่อเดินทางกลับบ้านเกิด ถ่าวเริ่มธุรกิจด้านการเงินและอสังหาริมทรัพย์ โดยร่วมกับสามีตั้งบริษัทไซวโก โฮ

ลติง จากนั้นเธอเป็นผู้ร่วมก่อตั้งเทคคอมแบงค์ และ VIB ปัจจุบันเธอเป็นรองประธาน HD Bank บริษัทโซวิโก เป็นเจ้าของฟาร์มาริสอร์ท โรงแรมหรูชั้นนำของดานัง และยังมีรีสอร์ทอีก 2 แห่ง ที่แข่งหัวและโฮจิมินห์ซิตี้ ด้วยฐานะและตำแหน่งในทางธุรกิจ ถ้าได้ชื่อว่า เป็นหญิงเหล็กทั้ง ๆ ที่คนที่รู้จักเธอทั่วไปจะเห็นเธอเป็นผู้หญิงตัวเล็ก รักเสียงดนตรี จริง ๆ แล้วชีวิตทางธุรกิจของเธอต้องผ่านการต่อสู้มาอย่างโชกโชน เธอใช้เวลา 6 ปีกว่าจะทำให้ เวียดนามเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาได้

ส่วน เหงียน เทงห์ ห่า (Nguyen Thanh Ha) ประธานบริษัทเวียดนามเจ็ท เธอได้ฉายาว่าเป็นนายพลหญิง เพราะเป็นลูกสาวของนายพล เหงียน จี เทงห์ (Nguyen Chi Thanh – 1914 - 1967) ผู้มีบทบาทสำคัญในการทำสงครามปลดปล่อยเวียดนามใต้ มารดาของเธอ คือ เหงียน ถิ กุก (Nguyen Thi Cuc) ก็เป็นทหารยศนายพันแต่ทำงานในโรงพยาบาล เสียชีวิตแล้วเช่นกันในปี 1979 อย่างไรก็ตามครอบครัวของเธอยังมีอำนาจอยู่ในยุคปัจจุบัน เพราะน้องชายของเธอคือ เหงียน จี วินห์ (Nguyen Chi Vinh) เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม กรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์ และกรรมการทหารอยู่นาน จนกระทั่งมีการปรับคณะรัฐมนตรีในเดือนมิถุนายน ปี 2021 จึงได้เกษียณไป

ห่า เคยมีตำแหน่งในภาครัฐด้วยเช่นกัน กล่าวคือเธอเป็นหัวหน้าแผนการเงินในโรงงานเคมีคอนดักเตอร์ของกระทรวงกลาโหม (1975 - 1978) ต่อมาเป็นหัวหน้าฝ่ายการลงทุนของเวียดนามแอร์ไลน์ (1995 -1998) ก่อนที่เธอจะก้าวขึ้นมาเป็นหัวหน้าแผนกวางแผนและการลงทุนขององค์การการบินพลเรือนเวียดนามระหว่างปี 1999 - 2000 และเป็นรองผู้อำนวยการขององค์กรนี้ในระหว่างปี 2001 - 2005 ก่อนที่จะรับตำแหน่งประธานกรรมการบริหารของเวียดนามเจ็ทในปี 2007 (Le Khoi 2017) จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าสายการบินต้นทุนต่ำสายแรกของเวียดนามเกิดขึ้นและประสบความสำเร็จในการทำลายการผูกขาดของรัฐวิสาหกิจเวียดนามแอร์ไลน์ได้อย่างไร

เศรษฐีใหม่ในเวียดนามอีกคนหนึ่งที่น่าสนใจคือ ตรึง วัน เกวียต (Trinh Van Quyet) เขาเป็นประธานบริษัท FLC Group ถือว่าเป็นคนรุ่นใหม่ไฟแรงในกลุ่มนักพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ เขาเริ่มธุรกิจเป็นศูนย์กวดวิชาตั้งแต่เป็นนักศึกษากฎหมายอยู่มหาวิทยาลัยฮานอย จากนั้นก็ขายโทรศัพท์มือถือ เมื่อจบการศึกษาได้ตั้งบริษัทที่ปรึกษาทางการเงินด้านลงทุน ตอนหลังรู้จักกันในนาม SMIC Law firm มีสำนักงานอยู่ในฮานอย โฮจิมินห์ซิตี้ และสิงคโปร์ เขาตั้งบริษัท FLC เมื่อปี 2010 แล้วสร้างชื่อจากการลงทุนในโครงการขนาดใหญ่ เช่น รีสอร์ทที่ เทงห์ ฮว่า กวี เญิน และ บิญ ดิญห์ อย่างไรก็ตามโครงการเหล่านี้ตอนหลังต้องล้มเลิกไปเพราะไม่ได้รับใบอนุญาตจากทางการ นอกจากนี้ FLC ยังเป็นเจ้าของสายการบิน Bamboo Airways ซึ่งเป็นสายการบินใหญ่อันดับสามของเวียดนาม เกวียต ถูกจับกุมในข้อหาปั่นหุ้นและปกปิดข้อมูลการในการซื้อขายหลักทรัพย์เมื่อเดือนมีนาคม 2022 หลังจากที่ขายหุ้นของเขาเองที่ถืออยู่ในบริษัท FLC ทางกรกล่าวหาเขาว่า ได้กระทำการให้เกิดความเสียหายแก่นักลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ (Tomoya Onishi 2022)

เจิ่น ดิญ ลอง (Tran Dinh Long) อายุ 60 ปี เป็นประธานบริษัท ฮว่า ฟ๊าต (Hoa

Phat Group) ซึ่งเป็นบริษัททางด้านอุตสาหกรรมเหล็ก กระทั่งเขาได้ซื้อว่าเป็นเจ้าพ่อแห่งเหล็ก ชื่อของเขาปรากฏอยู่ในการจัดลำดับของนิตยสารฟอร์บสเป็นครั้งแรกในปี 2018 และติดโผมหาเศรษฐีเวียดนามเรื่อยมา ในปี 2021 ฟอร์บสรายงานว่าเขามีทรัพย์สินมูลค่า 2.2 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ รวยเป็นอันดับ 6 ในเวียดนาม และเป็นอันดับ 1,444 ของโลก ลองตั้งบริษัทเฮอะฟัดในช่วงต้นทศวรรษ 1990 แล้วสามารถสร้างบริษัทนี้ให้ประสบความสำเร็จกลายเป็นบริษัทที่ใหญ่ที่สุดและทำกำไรมากที่สุดในอุตสาหกรรมเหล็ก บริษัทนี้ผลิตเหล็กคิดเป็นร้อยละ 21 ของเหล็กที่ผลิตทั่วประเทศเวียดนาม และในปี 2016 บริษัทนี้มีกำไรมากถึง 300 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ลองไม่ค่อยปรากฏตัวตามที่สาธารณะหรือสื่อมวลชนมากนัก เขาจะปรากฏตัวในที่ชุมนุมปีละครั้งในที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นเท่านั้น ในทางธุรกิจคนทั่วไปก็นับถือว่าเขาเป็นนักธุรกิจที่มีการตัดสินใจที่ดี (Minh Son 2018)

อีกคนหนึ่งที่น่าสนใจโดยเฉพาะในหมู่คนไทย คือ ด่วน เหงียน ดึก (Doan Nguyen Duc) ได้ชื่อว่าเป็นคนที่ร่ำรวยที่สุดในเวียดนามเมื่อ 10 ปีก่อน เมื่อบริษัท ฮว่าง แองห์ ซา ลาย เข้าตลาดหลักทรัพย์ในปี 2008 ในปีนั้นเขาซื้อเครื่องบินส่วนตัว Beechcraft King Air 350 เพื่อสานฝันในวัยเด็กว่าอยากจะมีเครื่องบินส่วนตัวได้สำเร็จ ดึกสร้างตัวมาจากธุรกิจเฟอร์นิเจอร์เล็ก ๆ ด้วยการทำโต๊ะเก้าอี้ ในช่วงทศวรรษ 1990 หลังจากที่ล้มเหลวในการสอบเข้ามหาวิทยาลัยถึง 4 ครั้งด้วยกัน เขาตั้งบริษัท ฮว่าง แองห์ ซา ลาย ในปี 2006 ก่อนที่จะขยายธุรกิจเข้าไปในกิจการและอุตสาหกรรมหลายประเภทรวมทั้งเหมืองแร่ ไฟฟ้าพลังน้ำ ยางพารา อสังหาริมทรัพย์และลงทุนในทีมฟุตบอล (เกียรตศักดิ์ เสนาเมือง นักฟุตบอลชาวไทยไปค้าแข้งในเวียดนามครั้งแรกกับ ฮว่าง แองห์ ซา ลายนี้เอง) ในปี 2015 บริษัทประสบกับภาวะขาดทุนและมีหนี้สินพอกพูนมากมาย ราคาหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ตกลงอย่างมาก สุดท้ายดึกต้องขายหุ้นของเขาและคงเหลือไว้แค่ร้อยละ 35

เหงียน ดัง กวาง (Nguyen Dang Quang) เป็นผู้ก่อตั้งและประธานบริษัท มาซาน กรุ๊ป (Masan Group) ในปี 2018 สำนักข่าวบลูมเบิร์กจัดให้เขาเป็นเศรษฐีเวียดนามที่ได้รับการยอมรับในระดับสากลมากเป็นอันดับ 3 เขามีสินทรัพย์ทั้งสิ้น 1.2 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี 2021 นิตยสารฟอร์บสจัดให้เขาเป็นมหาเศรษฐีอันดับ 5 ของเวียดนาม มีทรัพย์สิน 1.2 พันล้านดอลลาร์ (Nguyen Hoang 2021) กวางเกิดที่กวางจี เคยใช้ชีวิตในรัสเซียหลายปี เขาได้ปริญญาเอกทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจากสถาบันวิทยาศาสตร์แห่งชาติเบรารุส และจบปริญญาโทบริหารธุรกิจ (MBA) จากมหาวิทยาลัยเศรษฐศาสตร์ฟิคาโนอฟรัสเซีย ในทางธุรกิจเขาเป็นรองผู้จัดการบริษัทเทคคอมแบงค์ ระหว่างปี 1995 - 1998 แล้วได้รับแต่งตั้งเป็นรองประธานบริษัทเดียวกันนี้ ระหว่างปี 1999 - 2000 เขาตั้งบริษัทมาซาน ร่วมกับโฮ ฮุง แองห์ (Ho Hung Anh) ในปี 1996 เพื่อทำเบหมิสำเร็จรูปและซอสพริกส่งไปขายในรัสเซีย ก่อนที่จะหันมาเน้นตลาดภายในประเทศนับแต่ปี 2001 เป็นต้นมา ปัจจุบันผลิตภัณฑ์อาหารของมาซานกรุ๊ปจัดได้ว่าเป็นบริษัทชั้นนำในวงการอาหาร

อีกคนหนึ่งที่ได้รับการจับตามองอย่างมากคือ เจิ่น บ้า เชื่อง (Tran Ba Duong) วิศวกรผู้เริ่มต้นอาชีพด้วยการเป็นช่างในอุโมงค์รถไฟในจังหวัดโง๋นนาย เขาเรียนจบ

วิศวกรรมศาสตร์ สาขาเครื่องกล จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีโฮจิมินห์ ในปี 1983 เขาตั้งบริษัท Truong Hai Auto Corp (THACO) เพื่อเป็นตัวแทนจำหน่ายรถยนต์ซีตรองแต่ตั้งชื่อให้มิกลีนอายของเวียดนามว่า La Dalat นอกจากนี้ยังจำหน่ายรถยนต์แอนดิกที่ผลิตในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย (Greenless n.d.) หลังจากนั้นจึงเริ่มตั้งโรงงานประกอบรถยนต์ต่างประเทศยี่ห้อดัง เช่น เกีย มาสดา และเปอโด้ THACO เติบโตมากหลังปี 2008 เมื่อบริษัทจารดิน เซอร์เคอร์ แอนด์ แคเรจ จากสิงคโปร์เข้าถือหุ้น ปัจจุบัน THACO เป็นบริษัทรถยนต์ที่ใหญ่ที่สุดในเวียดนาม ในปี 2021 นิตยสารฟอร์บส์จัดให้เขาเป็นมหาเศรษฐีอันดับ 1,931 ของโลก มีทรัพย์สินทั้งสิ้น 1.6 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ (Nguyen Hoang 2021)

กล่าวโดยสรุปชนชั้นนำใหม่ที่อาศัยความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของเวียดนามหลังการปฏิรูปโดยเหมาสร้าง ความมั่งคั่งขึ้นมาได้นั้น แม้ว่าจะอาศัยทักษะและความสามารถทางธุรกิจผสมผสานกับโอกาสทางการค้าและการลงทุนที่เปิดกว้างขึ้นตามแนวทางเศรษฐกิจแบบตลาด แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าพวกเขาล้วนต้องอาศัยเส้นสายของชนชั้นนำเดิมคือผู้นำของพรรคคอมมิวนิสต์เพื่อแสวงหาโอกาสและสัมปทานทางธุรกิจตลอดจนอำนวยความสะดวกให้พวกเขาสะสมความมั่งอย่างราบรื่น กล่าวในแง่นี้บรรดาชนชั้นนำใหม่เหล่านี้จะไม่ขัดแย้งหรือท้าทายอำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์ แม้ว่าจะปรากฏว่าบางคนถูกจับกุมคุมขังด้วยข้อหาทำความผิดทางเศรษฐกิจหรือติดสินบนเจ้าหน้าที่รัฐ แต่นั่นก็เป็นเรื่องเฉพาะตัวไม่ได้ทำให้ความสัมพันธ์ของกลุ่มชนชั้นนำใหม่กับพรรคคอมมิวนิสต์โดยรวมได้รับความกระทบกระเทือนแต่อย่างใด

III สิ่งท้าทายใหม่ที่มาพร้อมกับความปั่นป่วนจากเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร

โดยปกติแล้วประชาชนเวียดนามมักจะจับกลุ่มพูดคุยกันเรื่องการเมืองหรือวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลในร้านกาแฟ ในบางเวลาที่พื้นที่เหล่านั้นถูกตรวจสอบหรือมีการจำกัดเยวชนบางกลุ่มเคยนัดกันไปเล่นฟุตบอลแล้วหาโอกาสถกเถียงเกี่ยวกับประเด็นทางการเมืองหรือปัญหาสังคมอื่น ๆ ดังนั้นหากวิเคราะห์ตามหน้าที่ของสื่อสังคมออนไลน์ การเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์ทำให้การสื่อสารทางการเมืองในประเทศเวียดนามได้ขยายพื้นที่การเมืองและพื้นที่สาธารณะที่มีลักษณะเป็นพื้นที่เสมือนจริง (Virtual) มากขึ้น เนื่องจากทำให้ประชาชนมีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองจากสื่อสังคมออนไลน์และมีส่วนร่วมในการสื่อสารทางการเมืองบนอินเทอร์เน็ตได้อย่างง่ายดาย การเติบโตของจำนวนผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ได้ทำให้สื่อสังคมออนไลน์กลายเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของผู้ใช้ในการรับรู้ข่าวสารและการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะการแสดงความคิดเห็นและการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายของผู้ที่มีความสนใจในประเด็นเดียวกัน การมีปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองบนสื่อสังคมออนไลน์ทำให้ผู้ใช้สามารถรับรู้ได้ว่าบุคคลอื่นมีความคิดเห็นทางการเมืองอย่างไร และนำไปสู่การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างคนที่อยู่ในเครือข่ายเดียวกัน ซึ่งหากเกิดเหตุการณ์ใด ๆ ทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนไหว การขยายตัวของเครือข่ายนี้ในระยะยาวสามารถนำไปสู่การรวมตัวหรือการสนับสนุนความคิดเห็นทางการเมืองได้ (Le Viet T. 2018)

ความสะดวกรวดเร็วในการรับและส่งข้อมูลทำให้อินเทอร์เน็ตแพร่หลายไปทั่วทุกมุมโลก เช่นเดียวกับเวียดนามที่การติดต่อสื่อสารและการรับข้อมูลข่าวสารผ่านอินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางที่ได้รับความนิยมอย่างมาก We Are Social และ Hootsuite รายงานว่าเวียดนามมีผู้เข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์ 55 ล้านคนจากจำนวนประชากร 96.02 ล้านคนในเดือนมกราคมของปี 2018 และสามารถมีส่วนร่วมในการสื่อสารทางการเมืองบนอินเทอร์เน็ตได้ (Kemp 2018) หลังจากนั้น เว็บไซต์ Statista รายงานว่า เวียดนามมีผู้เข้าถึงอินเทอร์เน็ต 69 ล้านคนจากจำนวนประชากร 96 ล้านคน ณ เดือนมกราคม ปี 2021 (Nguyen Minh Ngoc 2021) ซึ่งประชาชนในพื้นที่ชนบทอยู่อีกฝั่งของการแบ่งส่วนดิจิทัล (Digital divide) และประสบกับความท้าทายทางการเงินหรือการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต เป็นเหตุให้คนเวียดนามกลุ่มดังกล่าวเข้าถึงการเชื่อมต่อกับโลกเสรีหรือนานาชาติมากขึ้น)

การเฟื่องฟูของอินเทอร์เน็ตในเวียดนามทำให้สื่อกระแสหลักต้องเผชิญกับแรงกดดันทั้งในเรื่องของความน่าเชื่อถือและความน่าสนใจของข้อมูล ประชาชนจำนวนมากเริ่มหันไปรับข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ที่รวดเร็วและหลากหลายกว่า ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมถูกหยิบยกขึ้นมาวิพากษ์วิจารณ์และนำไปสู่การรวมตัวกันและเรียกร้องให้รัฐบาลจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น กรณีโรงงานเหล็กของบริษัทฟอร์โมซ่าจากไต้หวัน ที่ปล่อยของเสียลงสู่ทะเลในจังหวัดห่าติญ กรณีการต่อต้านการตัดต้นไม้ 6,700 ต้นในกรุงฮานอยเพื่อสร้างรางรถไฟ กรณีการที่จะใช้พื้นที่สาธารณะ(Thiem Hai Bui 2016) และเปลี่ยน Reunification Park (*Cong vien thong nhat*) ในกรุงฮานอยให้เป็นสวนสนุกแบบ Disneyland (Wells-Dang 2010)

ในกรณีการต่อต้านการตัดต้นไม้ 6,700 ต้นในกรุงฮานอยเพื่อสร้างรางรถไฟนั้น ประชาชนไม่ได้รับรายงานว่าจะมีการตัดต้นไม้รอบด้านของทะเลสาบฮว๋าน เกียม (Hoan Kiem) ซึ่งในวันที่ 19 มีนาคม 2015 ก็ได้มีการเริ่มตัดต้นไม้ในถนนรอบด้านของทะเลสาบฮว๋าน เกียม การกระทำดังกล่าวนี้ได้นำไปสู่การชุมนุมประท้วงในเมืองหลวงแบบที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนโดยที่มีการรวมเอาทั้งการสื่อสารแบบเก่าและใหม่เข้าด้วยกัน Kurfurst (2016) ได้อธิบายว่า ประชาชนได้ใช้ “Community of practice” ในการแสดงความคิดเห็นเพื่อปกป้องพื้นที่เมือง และโต้ตอบการกระทำดังกล่าว โดยหลังจากนั้นไม่กี่วันการเคลื่อนไหวก็ขยายไปยังพื้นที่อื่นของกรุงฮานอย รูปภาพและวิดีโอของการเคลื่อนไหวในกรุงฮานอยก็ได้ถูกแพร่หลายบนสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ และยูทูบ จากนั้นทางการเวียดนามได้ออกมาใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่าง Google Hang Out ในการ “ถามตอบ” กับผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์และได้มีการสืบสวนสอบสวนการสั่งตัดต้นไม้ครั้งนี้ และผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ก็ได้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการให้ข้อมูลของแผนการพัฒนาดังกล่าว (Kurfurst 2016) ปรากฏการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่รัฐของฮานอยได้เรียนรู้เกี่ยวกับการรับมือและให้ข้อมูลที่โปร่งใสกับประชาชน กล่าวได้ว่า การเคลื่อนไหวในกรุงฮานอยและบนสื่อสังคมออนไลน์ได้มีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจและการกระทำโดยรวมเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันในประเด็นของการปกป้องสิ่งแวดล้อม

กรณีปัญหาสิ่งแวดล้อมในเวียดนามที่โด่งดังคือประเด็นเรื่องโรงงานฟอร์โมซาที่ปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะในเขตจังหวัดห่าติญ ทางตอนกลางของประเทศ จนเป็นเหตุให้ปลาและสัตว์น้ำจำนวนมากเสียชีวิตเมื่อปี 2016 ซึ่ง Fan, Chiu และ Mabon (2020) ได้อธิบายถึงผลกระทบของกระบวนการปฏิรูปเศรษฐกิจระดับโลกและระดับชาติในการกำหนดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมที่ไม่สม่ำเสมอจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานใหม่ และหากมองจากอีกมุมหนึ่งหมายความว่ามีการจำกัดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการจัดการสิ่งแวดล้อม (Fan et al. 2020) เรื่องนี้อธิบายได้ด้วยกรณีของเหงียน หง็อก หงี กวีญห์ (Nguyen Ngoc Nhu Quynh) อายุ 39 ปี หรือที่รู้จักกันในฉายา Mother Mushroom ซึ่งเป็นบล็อกเกอร์ที่มีชื่อเสียงในการใช้สื่อสังคมออนไลน์สะท้อนปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมในเวียดนาม เรื่องที่เธอเขียนในบล็อกที่กลายเป็นเรื่องที่มีอิทธิพลที่สุดเรื่องหนึ่งคือ ปัญหาที่โรงงานฟอร์โมซาปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะจนเป็นเหตุให้ปลาและสัตว์น้ำจำนวนมากเสียชีวิต สร้างความตื่นตัวให้กับประชาชนเป็นจำนวนมากซึ่งพากันออกมาเรียกร้องค่าชดเชยความเสียหายจากบริษัท กระทั่งรัฐบาลเวียดนามและพรรคคอมมิวนิสต์เห็นว่ากลายเป็นภัยคุกคาม เธอถูกจับกุม และต้องลี้ภัยไปอาศัยอยู่ในสหรัฐอเมริกา (The Guardian 2018)

ในกรณีโรงงานเหล็กของบริษัทฟอร์โมซาจากไต้หวันปล่อยของเสียลงสู่ทะเลในจังหวัดห่าติญได้ทำให้ประชาชนชาวเวียดนามที่เป็นชาวประมงและเกษตรกรจำนวนมากได้รับความเดือดร้อน บริษัทได้ถูกสั่งปิดเป็นเวลา 1 ปีเต็ม และต้องชดเชยค่าเสียหาย 500 ล้านดอลลาร์สหรัฐให้กับรัฐบาลเวียดนาม (Reuters Staff 2017) อย่างไรก็ตาม ประชาชนชาวเวียดนามยังไม่พอใจกับการกระทำของบริษัทฟอร์โมซา เพราะบริษัทฟอร์โมซาไม่ได้ชดเชยให้กับประชาชนโดยตรง ก่อให้เกิดการประท้วงเกี่ยวกับประเด็นสิ่งแวดล้อมในหลายพื้นที่ของเวียดนาม รวมไปถึงโฮจิมินห์ซิตีและฮานอยซึ่งได้มีการเผยแพร่ประเด็นเกี่ยวกับการประท้วงในสื่อสังคมออนไลน์และรัฐบาลเวียดนามได้บล็อกเฟซบุ๊กชั่วคราว (Perez 2016)

เพื่อเป็นการรับมือกับความท้าทายใหม่นี้ นอกจากการจับกุมนักโทษการเมืองหรือผู้ที่มีความเห็นทางการเมืองต่างจากรัฐบาลและพรรคคอมมิวนิสต์เป็นจำนวนมากแล้ว เมื่อเดือนมิถุนายน ปี 2018 สภาแห่งชาติเวียดนามยังได้ผ่านกฎหมายความมั่นคงไซเบอร์ที่กำหนดให้ผู้ให้บริการทางอินเทอร์เน็ตต้องจัดเก็บข้อมูลของผู้ใช้งานในเวียดนาม มีสำนักงานในประเทศ และลบเนื้อหาที่ต่อต้านรัฐบาล ภายใน 24 ชั่วโมง สอดคล้องกับคำร้องขอของกระทรวงสารสนเทศและการสื่อสาร (McKirdy 2019) ยิ่งไปกว่านั้น ที่ผ่านมารัฐบาลก็ได้ตระหนักถึงความเสี่ยงของสื่อสังคมออนไลน์ที่อาจจะส่งผลกระทบต่อการทำงานของพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศเวียดนาม รัฐบาลเวียดนามจึงได้มีมาตรการในการควบคุมการสื่อสารทางการเมืองบนอินเทอร์เน็ตโดยการจัดตั้งกองกำลัง 47 (Force 47) ซึ่งมีจำนวนเจ้าหน้าที่กว่า 10,000 คน (Bradshaw และ Howard 2019, 11, 17-18) เพื่อสังเกตและตอบโต้ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่เห็นต่างจากรัฐบาลเวียดนาม ซึ่งที่ผ่านมา ผู้ที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลเวียดนามบนสื่อสังคมออนไลน์ได้ถูกระงับใช้สื่อสังคมออนไลน์ใน

ช่วงเวลาสั้น ๆ (Amnesty International 2020, 52-53) ดังนั้น เสรีภาพของการสื่อสารทางการเมืองในเวียดนาม ไม่ว่าจะบนสื่อกระแสหลักหรือสื่อสังคมออนไลน์ยังถือว่าจำกัดมากและได้อยู่ในการควบคุมของรัฐบาลเวียดนามอย่างเข้มงวด

รัฐบาลเวียดนามได้พยายามที่จะตอบโต้ผู้ที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล โดยการจับกุมผู้ที่มีความเห็นต่างทางการเมือง กลุ่มสนับสนุนประชาธิปไตย และนักเคลื่อนไหวด้านสิทธิมนุษยชนในข้อหาโฆษณาชวนเชื่อต่อต้านรัฐบาล สื่อมวลชนและเอ็นจีโอรหว่างประเทศ รายงานว่า ปัจจุบันเวียดนามจับกุมนักโทษการเมืองหรือคนที่มีความเห็นทางการเมืองต่างจากรัฐบาลและพรรคคอมมิวนิสต์เป็นจำนวนมาก องค์การนิรโทษกรรมสากลหรือ Amnesty International 2020 รายงานว่ามี 69 คนที่เป็นนักโทษ เนื่องจากพวกเขาได้แสดงความคิดเห็นบนแพลตฟอร์มออนไลน์เฟซบุ๊กที่เข้าข่ายต่อต้านรัฐบาลเวียดนาม (Amnesty International 2020, 60)

ตามรายงานเว็บไซต์ขององค์กรทางด้านสิทธิมนุษยชน Freedomhouse.org ซึ่งวิเคราะห์ถึงความท้าทายต่อเสรีภาพทางการเมือง สิทธิมนุษยชน และความเคลื่อนไหวในแต่ละประเทศ ได้ระบุไว้ว่าในปี 2020 และ 2021 เสรีภาพการสื่อสารบนอินเทอร์เน็ต (Internet freedom) และเสรีภาพในการแสดงออก (Freedom of expression) ในเวียดนามยังคงถูกจำกัดมาก (“Vietnam: Freedom on the net 2021” n.d.) ซึ่งเวียดนามยังเป็นหนึ่งในประเทศที่ควบคุมสื่ออย่างรุนแรงในเอเชีย โดยรัฐบาลเวียดนามได้ใช้ทั้งกลไกทางกฎหมายและการลงละเมิดทางกายภาพเพื่อลงโทษและข่มขู่ผู้สื่อข่าวที่วิจารณ์รัฐบาลเวียดนามไปในด้านลบ รัฐบาลเวียดนามได้พยายามทำให้สภาพแวดล้อมของสื่อในเวียดนามเข้มงวดมากยิ่งขึ้น เวียดนามได้มีการบังคับใช้กฎหมายความปลอดภัยทางไซเบอร์ (Cybersecurity law) ที่มีผลบังคับใช้ในปี 2019 ซึ่งเริ่มจำกัดการสื่อสารทางออนไลน์มากขึ้น และยังมีการเซ็นเซอร์บล็อกเกอร์ชื่อดังหรือเว็บไซต์ที่มีผู้ติดตามจำนวนมากเพื่อติดตามและสังเกตเนื้อหาต่าง ๆ ที่อาจจะมีความกระทบต่อความมั่นคงของชาติ

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลเวียดนามต่างจากกรณีของจีนตรงที่ไม่ได้จำกัดการเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์ที่พัฒนาโดยบริษัทต่างชาติอย่างเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ เพราะการจำกัดการเข้าถึงสื่อใหม่นั้นอาจส่งผลกระทบต่อธุรกิจ E-commerce และการลงทุนของต่างชาติที่รัฐบาลเวียดนามให้ความสำคัญและสนใจเสมอมา (Dien Luong 2018) แต่รัฐบาลเวียดนามก็ตระหนักว่าสื่อสังคมออนไลน์เหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อการสร้างเครือข่ายของการเคลื่อนไหวในสังคมซึ่งมีความเสี่ยงต่อความมั่นคงของรัฐบาล ทั้งยังอาจส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศ

ดังนั้น สำหรับประเทศที่สื่อถูกจำกัดอิสระอย่างประเทศเวียดนาม ความนิยมและการเติบโตของอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ในประเทศถือว่าเป็นช่องทางการสื่อสารที่ใหม่และเป็นดาบสองคมต่อการขยายพื้นที่ของการสื่อสารทางการเมืองและการเชื่อมโยงของผู้ใช้หลากหลายคนให้มาอยู่ในเครือข่ายเดียวกัน การโต้ตอบทางการเมืองของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์อาจนำไปสู่ความขัดแย้งหรือวิกฤติทางการเมืองและความเสี่ยงของภาพลักษณ์ของรัฐบาลเวียดนามหรือเป็นการรบกวนการตัดสินใจของ

รัฐบาลเวียดนาม (Le Viet Tho และ Hutchinson Jonathon, 2022) ซึ่งหากมองในแง่บวก การมีส่วนร่วมของประชาชนบนสื่อสังคมออนไลน์ทำให้รัฐบาลสามารถรับรู้ได้ว่าประชาชนมีความคิดเห็นอย่างไรต่อนโยบาย การแก้ไขปัญหา หรือการตัดสินใจของพรรคคอมมิวนิสต์ในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งสื่อกระแสหลักไม่สามารถทำได้ นอกเหนือไปจากนี้แล้ว รัฐบาลเวียดนามก็สามารถใช้ข้อเสนอแนะของผู้ใช้ช่องทางของสื่อใหม่เหล่านี้ในการปรับนโยบายและเตรียมการรับมือกับวิกฤติทางการเมืองหรือการเคลื่อนไหวที่อาจจะเกิดขึ้น

สำหรับปรากฏการณ์ดังกล่าวที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในเวียดนาม หลายฝ่ายโทษว่าเป็นผลมาจากการขยายตัวของสื่อสังคมออนไลน์ ส่งผลให้สื่อเหล่านี้ถูกมองว่าเป็นหนึ่งในปัจจัยเสี่ยงต่อพรรคคอมมิวนิสต์ในการรักษาความมั่นคงทางการเมืองและการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลเวียดนามจึงพยายามที่จะควบคุมการสื่อสารทางการเมืองบนสื่อสังคมออนไลน์ที่นับวันจะยังมีอิทธิพลมากขึ้น (Nguyen-Pochan Thi Thanh Phuong, 2021) แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ท่ามกลางกระแสความนิยมของการสื่อสารทางการเมืองบนอินเทอร์เน็ต สังคมออนไลน์และสื่อสังคมออนไลน์ในการสื่อสารและมีส่วนร่วมทางการเมืองของประเทศเวียดนามนั้น ผู้เขียนเห็นว่าไม่มีผลกระทบต่อระบบการเมืองหรือโครงสร้างชนชั้นนำของพรรคคอมมิวนิสต์ในเวียดนามหรือชนชั้นนำอย่างรุนแรงนัก เพราะโครงสร้างทางการเมืองและการปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์มีความเข้มแข็งมาก และการกระจายอำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์มีความสมดุล ดังนั้น การประท้วงที่เกิดขึ้นและการโต้ตอบทางการเมืองของผู้ใช้อินเทอร์เน็ต สังคมออนไลน์และสื่อสังคมออนไลน์ถือว่าเป็นความท้าทายทางการเมืองของรัฐบาลเวียดนามในระดับหนึ่งเท่านั้น

สรุป

พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามเป็นผู้สร้างชาติให้เวียดนามยุคใหม่เป็นอย่างที่เห็นในยุคปัจจุบัน นับแต่การปลดปล่อยประเทศจากการเป็นอาณานิคมฝรั่งเศส จนกระทั่งการรวมประเทศในปี 1975 พรรคคอมมิวนิสต์ได้ผูกขาดอำนาจทางการเมือง กำหนดและชี้นำสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นรัฐธำมณีของเวียดนาม ถ้าหากคำนึงว่าด้วยชนชั้นนำคือ กลุ่มชนเล็ก ๆ หรือสถาบันที่ควบคุมอำนาจสูงสุดและความมั่งคั่งในประเทศ พรรคคอมมิวนิสต์ก็ได้ชื่อว่าเป็นชนชั้นนำที่มีลักษณะเป็นสถาบันในประเทศเวียดนาม

ชนชั้นนำในแง่ตัวบุคคลหรือผู้นำทางการเมืองในพรรคคอมมิวนิสต์นั้นผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันขึ้นสู่อำนาจสูงสุดภายในพรรค แล้วแบ่งส่วนไปปกครอง ควบคุมสังคม ทั้งในฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ ตุลาการและกองทัพ กลไกของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามสามารถควบคุมทุกองคาพยพในประเทศ ตั้งแต่ระดับบนสุดจนกระทั่งถึงระดับล่างสุด คือในชุมชนก็จะมีการกลไกของพรรคคอมมิวนิสต์เข้าควบคุม

โดยทั่วไปพรรคคอมมิวนิสต์อ้างอุดมการณ์ Marxism-Leninism ในการสร้างความชอบธรรมในการปกครอง แต่หลังจากการล่มสลายของประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิสต์หลังสงครามเย็นกลางทศวรรษ 1980 แล้ว อุดมการณ์ดังกล่าวก็เสื่อมคลายลง เพราะในความเป็นจริงสังคมอุดมคติที่พรรคได้วาดเอาไว้นั้นก็ไม่ได้มีอยู่จริง การปฏิบัติในเวียดนามนั้นเป็นการปฏิบัติของขบวนการชาตินิยมมากกว่าจะเป็นการปฏิบัติของชนชั้น

กรรมาชีพตามแนวทางของมาร์กซ์-เลนิน และประการสำคัญคือกรรมาชีพเวียดนามก็ไม่เคยได้ชื่อว่าเป็นชนชั้นนำที่มีอำนาจหรือความมั่งคั่งเลย ยังคงมีฐานะเป็นแค่กลไกทางเศรษฐกิจอย่างหนึ่งเท่านั้น

ผลสำเร็จของการปฏิรูปโดยเหมา หลังยุคสงครามเย็นในปี 1986 โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจมีส่วนอย่างสำคัญที่ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์รักษาความชอบธรรมในฐานะองค์กรนำและชนชั้นนำในประเทศได้ เพราะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญกระทั่งทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างมาก สร้างความร่ำรวยให้กับประเทศ อีกทั้งเปิดโอกาสให้ชาวเวียดนามจำนวนมากมีฐานะดีขึ้นอย่างมาก กระทั่งพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามสามารถอ้างความชอบธรรมจากผลงานทางเศรษฐกิจ (Performance legitimacy) ที่จะอยู่ในอำนาจต่อไปได้ โดยที่ประชาชนจำนวนมากพึงพอใจกับสภาพความเป็นอยู่ โอกาสทางเศรษฐกิจและฐานะที่ดีขึ้นอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนการปฏิรูป

แม้ว่าการปฏิรูปจะประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจอย่างมาก แต่การปฏิรูปในเวียดนามนั้นไม่ใช่การเปิดให้ประเทศได้ใช้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีอย่างเต็มที่เข้าใจทั่วไป หากแต่เวียดนามใช้กลไกตลาดมาทำให้เศรษฐกิจมีชีวิตชีวาขึ้นมา ปลดปล่อยกลไกตลาดทำงานในระบบเศรษฐกิจระดับหนึ่ง แต่พรรคคอมมิวนิสต์และรัฐบาลเวียดนามยังมีส่วนอย่างสำคัญในการวางแผนและกำหนดทิศทางเศรษฐกิจ โดยอาศัยรัฐวิสาหกิจ เงินทุนจากต่างประเทศ การจัดการสมัยใหม่ และเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ

ในทางทฤษฎีแล้ว เมื่อสังคมใดพัฒนาเศรษฐกิจจนประสบความสำเร็จและทำให้ประชาชนมั่งคั่งขึ้นมาได้ ประชาชนเหล่านั้นเองจะกลายเป็นผู้มีอำนาจขึ้นมาใหม่และเรียกร้องเอากับรัฐให้ต้องปรับตัวหรือสร้างนโยบายเพื่อเอื้ออำนวยให้พวกเขาสามารถสะสมทุนสร้างความมั่งคั่งต่อไปได้อีก จนในที่สุดพวกเขาจะเรียกร้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น แต่ในความเป็นจริงการวิจัยพบว่า ชนชั้นนำใหม่ที่ประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจจนมั่งคั่งขึ้นมาติดอันดับเศรษฐกิจของโลกนั้น ถ้าหากไม่ใช่เจ้าหน้าที่ของพรรคหรือรัฐที่เป็นผู้บริหารกิจการของรัฐที่เข้าครอบงำกิจการที่เป็นของรัฐ ก็ต้องอาศัยเส้นสายจากพรรคและรัฐหรือกองทัพนั่นเองในการสร้างความมั่งคั่งขึ้นมาได้ พวกเขาไม่มีความจำเป็นอะไรที่จะต้องเรียกร้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างชัดเจน เพราะสามารถใช้เส้นสายระบบอุปถัมภ์ สร้างความมั่งคั่งหรือทำให้รัฐออกนโยบายที่เอื้อประโยชน์ต่อการสะสมทุนและทำธุรกิจได้อยู่แล้ว

โครงสร้างที่เข้มแข็ง อำนาจที่แข็งแกร่ง และความสำเร็จทางเศรษฐกิจในระยะเวลาประมาณ 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามสามารถดำรงความชอบธรรมในการปกครองอยู่ได้จนกระทั่งปัจจุบัน โดยปราศจากการท้าทายที่มีอิทธิพลมากพอจะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงขนาดที่ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์ต้องล่มสลายหรือต้องหมดอำนาจไปได้

สิ่งท้าทายอำนาจและการนำของพรรคคอมมิวนิสต์และชนชั้นนำในเวียดนามในยุคปัจจุบันจะมาจากกลุ่มชนที่ไม่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจและ

การเมือง แต่การพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ทำให้กลุ่มชนเหล่านี้เข้าถึงสื่อสารมวลชนได้ง่ายขึ้น และใช้มันในการแสดงความคิดเห็นและเรียกร้องสิทธิหรือสะท้อนปัญหาต่าง ๆ ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ จนกระทั่งรัฐบาลและพรรคคอมมิวนิสต์ต้องหาทางควบคุม ด้วยการออกกฎหมายที่มีความเข้มงวดและทำการจับกุมคุมขังบุคคลเหล่านั้น เพื่อป้องกันไม่ให้พวกเขากลายเป็นกลุ่มพลังที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่หรือกลายเป็นภัยคุกคามต่อชนชั้นนำที่อยู่ในอำนาจในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม กลุ่มชนเหล่านี้และเทคโนโลยีใหม่ในปัจจุบันนี้ ยังพัฒนาไม่ถึงขั้นที่จะเป็นภัยคุกคามต่อชนชั้นนำคือพรรคคอมมิวนิสต์หรือเป็นตัวแทนแห่งการเปลี่ยนแปลง (Change agent) ได้จริง ๆ แต่อาจจะเป็นแค่ระดับ “สิ่งรบกวน” ที่อาจจะก่อความยุ่งยากรำคาญให้กับชนชั้นนำได้เท่านั้น

References

- Amnesty International. 2020. *Let us breathe: Censorship and criminalization of online expression in Viet Nam*. Accessed January 5, 2022. <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/ASA4132432020ENGLISH.pdf>
- Bello, Walden. 2007. *Ho Chi Minh: Down with Colonialism*. London and New York: Verso Books.
- Beresford, Melanie. 1998. *Vietnam: Politics, Economic and Society*. London: New York: Pinter.
- Bradshaw, Samantha., & Howard, Philip. N. 2019. *The Global Disinformation Order: 2019 Global inventory of organised social media manipulation*. Oxford, United Kingdom.
- Channel News Asia. 2019, April 13. Brother of Vietnam's richest man arrested for bribery. Accessed May 5, 2019. <https://www.channelnewsasia.com/asia/brother-vietnam-richest-man-arrested-for-bribery-885971>
- Bui Thi Thu Ha, La Ngoc Quang, Tolib Mirzoev, Nguyen Trong Tai, Pham Quang Thai, & Phung Cong. 2020. Combating the COVID-19 Epidemic: Experiences from Vietnam. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(9), 3125. <https://doi.org/10.3390/ijerph17093125>
- Campbell, Charlie. 2018, October 24. Vietnam begins life under new strongman President Nguyen Phu Trong. *TIME*. Accessed November 29, 2018. <https://time.com/5432855/nguyen-phu-trong-vietnam-president/>
- Chung, Jane. 2019, April 7. S.Korea's LG Chem sets up joint venture with Vietnam's VinFast. *Reuters*. Accessed May 1, 2019. <https://www.reuters.com/article/southkorea-lgchem-vinfast-idUSL3N21P00Y>
- Dien Luong. 2018, February 19. Vietnam's Internet is in trouble. *The Washington Post*. Accessed February 20, 2018. <https://www.washingtonpost.com/news/theworldpost/wp/2018/02/19/vietnam-internet/>
- Duong Trong Hue, Nguyen Van Thang Long, Soroya Julian McFarlane, Nguyen Thanh

- Hoa, & Nguyen The Kai. 2021. Preventing the COVID-19 outbreak in Vietnam: Social media campaign exposure and the role of interpersonal communication. *Health Communication*, 1-8.
- Fan, Mei-Fang., Chiu, Chig-Ming., & Mabon, Leslie. 2020. Environmental justice and the politics of pollution: The case of the Formosa Ha Tinh Steel pollution incident in Vietnam. *Nature and Space*, 1-18.
- Greenless, Donald. n.d. Vietnam Capitalist's Road: Billionaire in the driver seats. Accessed March 1, 2022. <https://asialink.unimelb.edu.au/asialink-dialogues-and-applied-research/commentary-and-analysis/vietnams-capitalist-road-billionaires-in-the-drivers-seat>
- Hayton, Bill. 2010. *Vietnam Rising Dragon*. New Haven: Yale University Press.
- Huntington, Samuel. 1991. Democracy's Third Wave. *Journal of Democracy*, 2(2), 12-34.
- Kemp, Simon. 2018. Digital in 2018: World's Internet users pass the 4 billion mark. Accessed May 10, 2018. <https://wearesocial.com/sg/blog/2018/01/global-digital-report-2018/>
- Kornai, Janos. 1992. *The Socialist System: The Political Economy of Communism*. New Jersey: Princeton University Press.
- Kurfurst, Sandra. 2015. Networking alone? Digital communications and collective action in Vietnam. *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, 34(3), 123-50.
- Kurfurst, Sandra. 2016. "6,700 people for 6,700 trees" - the evolvement of an urban community of practice. In *The 13th International Asian Urbanization Conference*. Regional Development Study Program, Faculty of Geography, Universities Gadjah, Yogyakarta, Indonesia, January 6-8, 2016.
- La Phuong Viet, Pham Thanh Hang, Ho Toan Manh, Nguyen Hoang Minh, Nguyen Pham Khanh Linh, Vuong Thu Trang, ... Vuong Quan Hoang. 2020. Policy response, social media and science journalism for the sustainability of the public health system amid the COVID-19 outbreak: The Vietnam lessons. *Sustainability*, 12(7), 2931. <https://doi.org/10.3390/su12072931>
- Le Khoi. 2021, June 19. Ngoai ty phu Nguyen Thi Phuong Thao HDQT cua VietJet Air con nhung ai? [นอกเหนือจาก เหงียน ถิ เฟื่อง ถ้าว จะมีใครบ้างที่มีคุณสมบัติเป็นคณะกรรมการบริหาร VietJet Air]. *Vietnam Business Insider*. Accessed June 23, 2021. <https://vietnambusinessinsider.vn/board-profiles-ngoai-ty-phu-nguyen-thi-phuong-thao-hdqt-cua-vietjet-air-con-nhung-ai-a14057.html> (In Vietnamese)
- Le Viet T. 2018. Two stories: the emergence of the Vietnamese social media. *Media International Australia*, 168(1), 93-107.
- Le Viet Tho และ Hutchinson Jonathon, 2022. Regulating social media and influencers within Vietnam. *Policy & Internet*, 14, 558-573.
- Lewis, Simon. 2016, April 7. Vietnam approves new Prime Minister to complete Leadership Trio. *TIME*. Accessed June 23, 2021. <https://time.com/4284711/vietnam-approves-new-prime-minister-to-complete->

- leadership-trio/
London, Jonathan. 2009. Viet Nam and the making of market-Leninism. *The Pacific Review*, 22(3), 375–99.
- McKirdy, Euan. 2019. “Stalinist” Vietnamese cybersecurity law takes effect, worrying rights groups and online campaigners. *CNN*. Accessed May 1, 2020.
<https://edition.cnn.com/2019/01/02/asia/vietnam-cybersecurity-bill-intl/index.html>
- Minh Son. 2018, March 7. How did Vietnam’s four richest people earn their billions? *Vietnam Express*. Accessed May 1, 2020.
<https://e.vnexpress.net/news/business/how-did-vietnam-s-four-richest-people-earn-their-billions-3720176.html>
- Ministry of National Defence. 2009. *Vietnam National Defence*. Hanoi: Ministry of National Defence.
- Ministry of Planning and Investment of the Socialist Republic of Vietnam. 2017, December 13. *VBF – 20 years contribution and towards Socio-economic development goals by 2020*. Accessed May 1, 2020.
<https://www.mpi.gov.vn/en/Pages/tinbai.aspx?idTin=38669&idcm=132>
- Nguyen Cuong, & Nguyen Trang. 2020. The determinants of consumer’s intention to use e-wallet: The case study of MoMo in Vietnam. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(3),14284-93.
- Nguyen Hoang. 2021, April 6. Vietnam scores a Forbes high with six billionaires. *Vietnam Express*. Accessed April 20, 2021.
<https://e.vnexpress.net/news/business/economy/vietnam-scores-a-forbes-high-with-six-billionaires-4259029.html>
- Nguyen Khac Vien. 1987. *Vietnam: A Long History*. Hanoi: Foreign Language Publishing House.
- Nguyen Lan Anh. 2017, November 28. A Billionaire Will Build Autos In Vietnam. *Forbes*. Accessed April 20, 2021. <https://www.forbes.com/sites/forbesasia/2017/11/28/a-billionaire-will-build-autos-in-vietnam/?sh=5bb928e9182e>
- Nguyen Minh Ngoc. 2021. Internet usage in Vietnam - statistics & facts. Accessed December 24, 2021. <https://www.statista.com/topics/6231/internet-usage-in-vietnam/#dossierKeyfigures>
- Nguyen Phu Trong. 2015. *Renewal In Viet Nam: Theory and Reality*. Hanoi: The Gioi Publishers.
- Nguyen-Pochan Thi Thanh Phuong. 2021. State management of social media in Vietnam. *Russian Journal of Vietnamese Studies*, Special Issue, 23-33.
- Noer, Michael. 2013, March 4. Vietnam’s First Billionaire And The Triumph Of Capitalism. *Forbes*. Accessed April 20, 2021.
<https://www.forbes.com/sites/michaelnoer/2013/03/04/vietnams-first-billionaire-and-the-triumph-of-capitalism/?sh=33a796101fc1>

- Tomoya Onishi "Vietnam's conglomerates in crosshair of corruption crackdown" Nikkei Asia (April 13, 2022) Accessed April 10, 2023
<https://asia.nikkei.com/Business/Companies/Vietnam-s-new-conglomerates-in-crosshairs-of-corruption-crackdown>
- Perez, Sarah. 2016. Facebook blocked in Vietnam over the weekend due to citizen protests. Accessed April 20, 2021. <https://techcrunch.com/2016/05/17/facebook-blocked-in-vietnam-over-the-weekend-due-to-citizen-protests/>
- Phan Dieu. 2018, March 8. Vietnam's 20 most influential businesswomen. *Vietnam Investment Review*. Accessed April 20, 2021. <https://vir.com.vn/vietnams-20-most-influential-businesswomen-47878.html>
- Reuters Staff. 2017, April 7. Vietnamese protest one year after Formosa spill disaster. *Reuters*. Accessed April 20, 2021. <https://www.reuters.com/article/us-vietnam-environment-formosa-plastics-idUSKBN1782GJ>
- Tang My Sang and Nguyen Hung Tien. 2020. Impact of artificial intelligence on Vietnam commercial bank operations. *International Journal of Social Science and Economics Invention*, 6(7), 296-303.
- Templer, Robert. 1999. *Shadows and Wind: A View of Modern Vietnam*. New York: Penguin Group.
- Thayer, Carlyle. A. 2018. The political economy of military-run enterprises in Vietnam. In *Khaki Capital: The Political Economy of the Military in Southeast Asia* (130-160). Copenhagen: NIAS Press.
- The Goi Publisher. The Communist Party of Vietnam: From the 1st to the 12th National Congress (Selected documents) (Hanoi: The Goi Publisher, 2018)
- The Guardian. 2018, October 17. *Mother Mushroom: Vietnam dissident and blogger arrives in US*. Accessed April 20, 2020.
<https://www.theguardian.com/world/2018/oct/17/mother-mushroom-freed-vietnam-blogger-released-prison>
- Thiem Hai Bui. 2016. The influence of social media in Vietnam's elites politics. *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, 35(2), 89-111.
- Toan Luu Duc Huynh. 2020. The COVID-19 risk perception: A survey on socioeconomics and media attention. *Economics Bulletin*, 40(1), 758-64
- Tran Thi Minh Hieu. 2018. Vietnam's richest business people. Accessed April 20, 2021.
https://www.citypassguide.com/blog/vietnams-richest-business-people?fbclid=IwAR2uRRhRKbix6kqYa51kEnmwHWhW3DmDRD79ka8ZzmA7FCHq-P1AKTdX6DQ#.W_lsL475-yE.facebook
- Vietnam: Freedom on the net 2021. n.d. Accessed January 22, 2022.
<https://freedomhouse.org/country/vietnam/freedom-net/2021>
- Ukrist Pathmanand, Sakdina Chatrakul Na Ayuthaya, Theera Nuchpiam, Prangtip Daorueng, Supalak Ganjanakhundee, Adisorn Semyaem, Direk Hongthong. 2019. "Khronkhan Chon Channam Lae Raengngan Nai Echiatawan okchiangtai-Ongprakop- Khongsang- Lae Phonlawat Nai Yuk Plian Phan": Thailand Science

Research and Innovation (TSRI)

Vietnam Plus. 2021, October 28. *Prison sentences announced for Truong Chau Huu Danh, his accomplices*. Accessed January 5, 2022.

<https://en.vietnamplus.vn/prison-sentences-announced-for-truong-chau-huu-danh-his-accomplices/211551.vnp>

Wells-Dang, Andrew. 2010. Political space in Vietnam: a view from the “rice roots.” *The Pacific Review*, 23(1), 93-112.

White Book on Vietnamese Business 2021 Part II (SO LIEU VE PHAT TRIEN DOANH NGHIEP GIAI DOAN 2016-2020). 2021. (In Vietnamese)

Winters, Jeffrey. A. 2011. *Oligarchy*. New York: Cambridge University Press.